

IUSTIN SOHORCA

23 ianuarie 1881 - 19 februarie 1966

PISANII SÂNGEORZENE

- SPIRITUALITATE, ISTORIE ȘI TRADITIE LOCALĂ -

ANUL VII, NR. 4(68), APRILIE 2018

<https://biblioteca-digitala.ro>

DOCUMENT

Comandamentul Gărzii Naționale Române Năsăud

Raportez că în Sângeorgiul-român garda națională română veche care a fost compusă din elemente dubii și de puțină încredere, plătită cu 10 coroane la zi, s-a desființat, iar în adunarea poporală ținută la 24 decembrie s-a reorganizat, alegându-se 20 inși, toți oameni cinstiți în care avem toată încrederea. Plata lor, de aici încolo, este de 20 coroane pe ziua în care îndeplinesc serviciul.

Afară de această gardă, s-a reorganizat și Sfatul Național Român. Din acest sfat s-a ales o comisiune permanentă, constatatoare, din 12 membri, a căror menire este să pertracteze și hotărască în cazuri urgente și zilnice.

Raportez mai departe că e nedumerire în ceea ce privește plata gardiștilor, nedisponând comuna nici de bani, nici de izvor din care s-ar putea acoperi aceste cheltuieli.

Garda e neînarmată. Nu dispunem nici de-o armă. În comună, ce e drept, sunt arme, dar cei ce la au nu se învoiesc să le predea.

Rog cu toată încrederea Comandamentul Gărzii Naționale Române din Năsăud să binevoiască a-mi lua acest raport la cunoștință, iar în ceea ce privește plătită gardiștilor, a-mi da informațiunile și îndrumările de lipsă. Rog apoi Comandamentul să binevoiască a-mi pune la dispoziție barem 10 puști cu muniția de lipsă, cu ajutorul cărora să putem purcede la adunarea armelor din sat și la dezarmarea unor persoane care, înarmați fiind, se dedau la fapte rele.

Afară de câteva furturi mici și înspăimântarea cu vorbe a jidanilor, în comuna noastră nu s-au întâmplat lucruri mai mari.

Starea comunei, în general, este liniștită.

Sângeorgiul-român, la 26 noiembrie 1918.

Iustin Sohorca

Comandantul Gărzii Naționale Române

PISANII SÂNGEORZENE

- Spiritualitate, Istorie și Tradiție -

ANUL VII, NR. 4 (68), APRILIE 2018

PISANII SÂNGEORZENE

Revistă de spiritualitate, istorie și tradiție locală

Fondatori: profesor FLORIN HODOROGA
teolog ALEXANDRU DĂRĂBAN

REDAȚIA: Casa de Cultură Sângeorz-Băi, str. Republicii nr.33,
jud. Bistrița-Năsăud; E-mail: florin.hodoroga@gmail.com
Jucu, str. Jucu-Herghelie nr. 67, jud. Cluj; E-mail: adaraban17@yahoo.ro;
aldaraban57@gmail.com

TEHNOREDACTARE: Alexandru Dărăban
Revista poate fi citită pe rețeaua de internet la adresele:
<https://independent.academia.edu/DarabanAlexandru>
<http://en.calameo.com/accounts/3280504>
<https://pisaniisang.wordpress.com>

Coperta 1: IUSTIN SOHORCA pe frontul Primului Război Mondial

Coperta 2: SÂNGEORZ-BĂI: Biserica Ortodoxă *Schimbarea la Față* (edificată în perioada 1935-1937);
Fotografie Vad Zoltan din Sângeorz-Băi, 1938, CP tipărită la *Ilustrația Gherla*, necirculată. Colecția Cornel Rusan

Coperta 3: Valea Cormăii (La Birtuț)

Coperta 4: Poezie de George Coșbuc

Fotografiile din acest număr provin din cadrul Serviciului Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud (colecția fotografii), Facebook (Cornel Rusan, Iosif Ciunterei), Centrul Cultural „Justin Sohorca” Sângeorz-Băi

Cuprins

CUPRINS.....5

CENTENAR

ALEXANDRU DĂRĂBAN, <i>Personalități sângeorzene și area Unire. Iustin Sohorca (23 ianuarie 1881-19 februarie 1926)</i>	9
HORIA SALCĂ, DR. FLORIN SALVAN, <i>Dr. Laurențiu Oanea și unitatea Banatului</i>	10
Preot VASILE RUSU, <i>„Din dragoste pentru sângeorzeni scris-am această carte!”</i>	15

BISERICĂ, ȘCOALĂ, SOCIETATE

MAXIM POP, <i>Să dedăm copiii la acultare</i>	18
DR. ARTEMIU PUBLIU ALEXI, <i>Necrologul Dr. Ioan M. Lazăr</i>	21
OCTAVIAN LUNGU, <i>Exploatarea pădurilor grănicerești din Bistrița-Năsăud</i>	24
N. DRĂGANU, <i>Monografia Societății de împrumut și păstrare „Aurora” din Năsăud (1873-1923)</i>	36
DORIN DOLOGA, <i>Aspecte privind morile din localitatea Sângeorz-Băi până la naționalizare</i>	46

RESTITUIRI

GEORGE UZA, <i>Aminitiri, amintiri</i>	51
--	----

TRADIȚII

FLORIN HODOROGA, <i>Trebuie să-i învățăm pe sângeorzeni să iasă din casă... (interviu)</i>	60
ALEXANDRU DĂRĂBAN, <i>La cât mai multe „Seri bune!”</i>	64

ROMÂNIA

1918-2018 | SĂRBĂTORIM ÎMPREUNĂ

CENTENAR

PERSONALITĂȚI SÂNGEORZENE ȘI MAREA UNIRE

- IUSTIN SOHORCA –
(23 ianuarie 1881-19 februarie 1966)

ALEXANDRU DĂRĂBAN

Conformându-se ordinelor date de către Consiliul Central Național al națiunii române cu sediul în Arad, condus de către dr. Ștefan Cicio Pop și executând ordinele Comandamentului Suprem al Gărzilor Naționale din Ungaria și Transilvania, de sub comanda maiorului Aurel Vlad, cu sediul în Arad, în toate comunele județului Năsăud s-au organizat chiar din zilele de 28 octombrie-11 noiembrie, Consilii naționale, precum și 51 Gărzi Naționale.

Consiliile naționale erau constituite din 8-12-24 membri, după importanța comunei. Comunele numărau câte 8-120 gardiști. Comandamentele comunale, cele de plasă și cel județean au funcționat cu o regularitate exemplară.

Comanda gărzii locale din Sângeorz i-a fost încredințată învățătorului Iustin Sohorca (sublocotenent în rezervă) care la data de 26 noiembrie 1918 a întocmit un raport către Comandamentul Gărzii Naționale Române din Năsăud asupra situației din Sângeorz, în care se specifica:

- garda veche a fost schimbată în totalitate;
- s-a organizat o adunare populară în care s-au ales doi inși, cinstiți, în care

s-a avut toată încrederea;

- s-a reorganizat și Sfatul Național Român local, din 12 membri, a căror menire era să hotărască și să ia măsuri în cazuri urgente;
- garda era neînarmată și n-aveau resursele necesare pentru plata acestora;
- ruga Comandamentul să le pună la dispoziție măcar zece puști cu muniția necesară cu ajutorul cărora să poată dezarma persoanele înarmate pentru a nu se deda la fapte rele;
- s-au întâmplat ceva furturi mici, înspăimântări cu vorbe ale evreilor pentru a înfrica pe români;
- starea comunei era liniștită¹.

Spre a deschide granițele către Moldova și Bucovina, chiar din primele zile ale funcționării gărzilor, s-a procedat la dezarmarea posturilor de jandarmi unguri și, în special, a punctelor întărite din Călimani, Tihuța, Măgura Calului, Rotunda, etc.

Comanda județeană a gărzilor naționale din Bistrița a fost dotată cu mitraliere, cu două tunuri, cu mijloace mecanice de transport ca să intervină la chemarea vecinilor, precum s-a și făcut pentru dezarmarea ungarilor din Nimigea, din Reteag, din județul Mureș.

Pentru Comandamentul Regional din Cluj am dat pe compatriotul nostru, dr. Octavian Uteala, fost avocat în Rodna, primarul de mai târziu al Clujului. El a fost ajutat de un alt tânăr ofițer sângeorzan, Victor Iepureanu.

Participanții năsăudeni la Alba-Iulia au fost foarte numeroși, fiind organizați în echipe de tineri și bătrâni, care au fost îmbarcați în două trenuri.

Printre delegații oficiali la Adunarea Națională, cu mandat de a reprezenta județul, au fost și sângeorzenii Alexandru Haliță, vicar greco-catolic, dr. Laurențiu Oanea (greco-catolic), preotul greco-catolic Aurel Chintăuan, Ioan Marcu, reprezentând Reuniunea învățătorilor greco-catolici „Mariana” din Năsăud², inginerul Emil Buia și subprimarul Artenie Alexi (amândoi greco-catolici)³.

¹ *Idem*, Fond *Iulian Marțian*, dosar II6/2 Consiliul Național Român Năsăud, f. 9.

² *Gazeta Oficială*, Sibiu, 1919, nr. 10, p. 49.

³ Mircea Vlădică, *Sângeorz-Băi. Veche vatră de credință și cultură românească*, Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 2003, p. 306.

Dr. Laurențiu Oanea și unitatea Banatului

HORIA SALCĂ
DR. FLORIN SALVAN*

Impresionanta adunare națională de la 1 Decembrie 1918 de la Alba Iulia a hotărât, printr-un vibrant entuziasm, unirea Transilvaniei, a Banatului, a Crișanei și a Maramureșului cu România¹.

Dr. Alexandru Vaida Voevod a subliniat, într-un Memorand² adresat după 1 martie 1919 Conferinței de Pace, că această hotărâre este o „consecință logică” a dreptului românilor de a decide ei înșiși, în spiritul principiilor wilsoniene, dominante, atunci, în Europa, despre soarta lor viitoare [...].

Dr. Alexandru Vaida Voevod informează Conferința de Pace, prin memorandumul de care vorbim, că Marea Adunare Națională de la 1 Decembrie 1918 a proclamat o gamă largă de principii democratice care să domnească în România Mare. Acestea sunt:

1. Libertatea națională completă pentru toate minoritățile străine din România. Fiecare minoritate națională se va instrui, administra, etc. în propria sa limbă națională, având dreptul să aibă reprezentanți și în Parlament.

2. Egalitate de drepturi și libertate religioasă pentru toate confesiunile din stat.

3. vot universal direct, egal, secret, pentru ambele sexe, de la vârsta de 21 de ani.

4. Libertatea completă a presei, de asociere și de reuniune.

5. Reformă agrară radicală și, în fine, muncitorii industriali se vor bucura de aceleași drepturi pe care le au muncitorii din țările cele mai dezvoltate din occident³ [...].

Românii așteptau ca această hotărâre plebiscitară, ca și cele două anterioare, de la Chișinău (9 aprilie 1918) și Cernăuți (28 noiembrie 1918), să fie aprobate de Conferința de Pace de la Paris, deschisă la 18 ianuarie 1919.

Delegația română la Conferință a fost condusă de I. I. C. Brătianu, prim-ministru și ministru de externe. Din delegație mai făceau parte V. Antonescu, ministrul României la Paris, N. Mișu, ministrul României la Londra, și dr. Alexandru Vaida Voevod, ministru fără portofoliu, șeful misiunii ardelene la Conferința de Pace. El este autorizat de Consiliul Dirigent Român din Transilvania, prezidat de dr. Iuliu Maniu, să ia parte la toate lucrările referitoare la chestiunile ardelene, bănățene și ale teritoriilor locuite de români ale Ungariei, la Conferința de Pace⁴ [...].

* Horia Salcă, dr. Florin Salvan, *Dr. Alexandru Vaida Voevod, Corespondența 1918-1919*, Brașov, Editura Transilvania Express, 2000, pp. 24-40

¹ Ștefan Pascu, *Marea Adunare Națională de la Alba Iulia*, Cluj, 1968, pp. 405-406.

² Alexandru Salcă, *Arhiva personală*, document XXXIX.

³ *Ibidem*.

⁴ *Idem*, documentele XIII, XVII, XXVIII, XXIX.

HORIA SALCĂ - DR. FLORIN SALVAN

Relevăm, în primul rând, aportul pe care l-a adus dr. Alexandru Vaida Voevod la eliberarea Banatului de sub ocupația sârbească.

Sârbii, luptând în avangarda armatei franceze, după ce și-au eliberat propria lor țară, au trecut Dunărea și au ocupat întreg Banatul (comitatele Caraș-Severin, Timiș și Torontal)¹. Viața românilor bănățeni sub ocupația sârbească a fost o adevărată dramă, pentru ca fostul aliat al României, în război, devine ca ocupant, crud, feroce, tiranic, intolerant, etc. față de români.

O gamă bogată de fapte de această natură se găsește și în paginile corespondenței lui dr. Alexandru Vaida Voevod. Ele au fost comunicate lui I. I. C. Brătianu, prim-ministru, Marelui Cartier General (de dr. Avram Imbroane și Ioan Concilat)², Ministerului de Externe (de Caius Brediceanu)³ și Consiliul Dirigent din Sibiu, condus de dr. Iuliu Maniu (de Ioan Papp și Miron Cristea, episcop)⁴ [...].

Domnea, peste tot, în Banat, în rândul românilor, o stare de neliniște, de spaimă provocată de soldații și ofițerii sârbi. Ei ocroteau, însă, pe agenții unguri, care împărțeau, prin gări, manifeste împotriva României și a Regelui Ferdinand I⁵ [...].

Dr. Iuliu Maniu, președintele Consiliului Dirigent, comunică această tristă știre și lui dr. Ștefan Cicio-Pop, secretar de stat pentru afacerile transilvane. Acesta roagă pe comandantul suprem francez al armatei de Dunăre să dispună ca trupele sârbești să se retragă cât mai urgent din Banat⁶.

Delegația română la Conferința de Pace, condusă de I. I. C. Brătianu, a cerut, de asemenea, în mod energic, Consiliului suprem ca armata sârbească să evacueze Banatul, românii arestați să fie eliberați, iar bunurile materiale, de stat și particulare, răpite de sârbi, să fie restituite proprietarilor. Până la urmă sârbii au evacuat numai partea de răsărit a Banatului⁷. Timișoara era încă un centru sârbesc de recrutare⁸ [...].

Introducerea administrației românești în banat atârna de hotărârea finală a Conferinței de Pace de la Paris, deschisă la 18 ianuarie 1919...

Când a sosit dr. Alexandru Vaida Voevod la Paris, în 5 februarie 1919⁹, ca plenipotențiar al României la Conferința de Pace¹⁰ și, totodată, șef al misiunii ardelenne la conferință¹¹, a simțit că plutea, în atmosfera conferinței, un aer de împărțire a Banatului [...].

Sunt cunoscute variantele de împărțire a Banatului propuse de reprezentanții celor patru mari puteri. Italienii atribuiau întreg Banatul sârbilor, în afară de județul Caraș-Severin pe care îl lăseau românilor. Americanii au propus o soluție asemănătoare, cu deosebirea că dădeau Ungariei nordul Banatului, cu Timișoara. Linia stabilită de englezi era cea mai favorabilă pentru noi. Această linie mergea, diagonal, de la vărsarea Mureșului în Tisa până la portul Baziaș. Timișoara,

¹ Constantin Kirițescu, *Istoria războiului pentru întregirea României*, ediția a II-a, vol. III, București, p. 438 și p. 509.

² Alexandru Salcă, *Arhiva personală*, document VI.

³ *Idem*, document XXI.

⁴ *Idem*, documentele IX, XII.

⁵ *Idem*, documentele VI, IX, XII, XXI.

⁶ *Idem*, document XLIX.

⁷ Constantin Kirițescu, *op. cit.*, pp. 439-440.

⁸ Alexandru Salcă, *Arhiva personală*, document CXXVIII.

⁹ *Idem*, document XLVII.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ *Idem*, documentele XXVIII, XXIX.

Dr. Laurențiu Oanea și unitatea Banatului

Vârșețul, Biserica Albă, Alibunar și Baziaș reveneau României. Francezii lăsau sârbilor numai Vârșețul și Biserica Albă¹.

Delegația română continuă, totuși, să apere unitatea Banatului cu mai multe argumente cuprinse în materiale documentare care i-au fost puse la dispoziție. Două dintre acestea se află și în corespondența de față.

Primul este un studiu, elaborat de dr. Laurențiu Oanea, unul dintre notarii Marii Adunări Naționale de la 1 Decembrie 1918, după inginerul Aurel Diaconovici². El relevă, cu mai multe exemple, că Banatul este un ținut unitar sub raport geografic și economic și ca atare el nu trebuie despărțit. Numai într-un Banat unit, întreg, se poate dezvolta agricultura, industria și comerțul. „Dacă... natura a destinat acest ținut să fie unit și nedespărțit, se spune în încheiere, omul să nu altereze această ordine a naturii, căci ar face-o în detrimentul omenirii întregi”³ [...].

Al doilea studiu, nesemnat, bazat pe lucrări de epocă, destinat lui I. I. C. Brătianu, șeful delegației române la Conferința de Pace de la Paris, relevă, cu date statistice luate din recensământul din 1910, populația din Banat⁴ [...].

„Bătălia” pentru frontiera Banatului s-a încheiat, până la urmă, printr-un compromis. Conferința de Pace a adoptat varianta franceză, care este, în linii mari, actuala frontieră româno-iugoslavă⁵. La sfârșitul lunii iulie 1919, România a intrat în posesiunea întregului teritoriu atribuit de Conferința de Pace⁶.

Documentul XXV

Banatul

după inginerul român Aurel Diaconovici, Pitești

I. Rolul Banatului în alcătuirea Neamului românesc

Teritoriul Banatului de azi a fost ocupat pentru prima dată de împăratul August și a fost menținut de elementul roman până la venirea lui Traian. Nu a fost părăsit de locuitorii romani nici după retragerea legiunilor romane, ci a dăinuit prin munți și sub gepizi până la venirea avarilor.

II. Colonizarea și împrăștierea în Banat

S-a început după pacea de Passarowitz din 1718.

Sub Leopold al II-lea au fost aduși sârbii și mai târziu șvabii, toți investiți cu diferite privilegii. Ca să poată slăbi influența și întărirea elementului român puternic după principiul

¹ Constantin Kirițescu, *op. cit.*, p. 521.

² Alexandru Salcă, *Arhiva personală*, document XXV.

³ *Ibidem*; *Idem*, document CLXXXVII.

⁴ *Idem*, document XIX.

⁵ Constantin Kirițescu, *op. cit.*, p. 522.

⁶ *Ibidem*, p. 442.

HORIA SALCĂ - DR. FLORIN SALVAN

habsburgilor: „Divide et impera” au pus pe sârbi în coastele românilor și le-au dat toate avantajile și lumești și bisericеști. Au primit sârbii colonizați în Banat cele mai bune pământuri, le-au edificat orașe nouă ca Barcelona, de unde spaniolii au fost transportați la Pesta. În Timișoara le-au edificat catedrala și reședința episcopală.

Sub Maria Teresia a început sârbizarea școlilor române și a urmat cu mare volnicie, după cum se vede din Grissellini.

A urmat sârbizarea numelor. Pe Șaguna au voit a-l sârbiza. Aceasta se vede din scrisoarea fratelui său Arseniu de la Budapesta după cum dovedesc scrisorile de la dl. Pușcariu.

Șvabii din Banat au fost germanizați sub Iosif II, m toți au fost alsacieni francezi.

Și șvabilor, pentru a-i ademeni le-au dat cu ocaziunea colonizării în mijlocul românilor, cele mai bune pământuri și sate gata cu clădiri bune și toate mijloacele pentru a duce o economie intensivă.

III. Importanța economică

Cele trei comitate din banat au plătit singure mai multă dare directă ca cele 15 com[itate] din Ardeal. Banatul are o rețea de căi ferate de 1956 klm.

Politica economică a Ungariei a fost, ca toate produsele Banatului să graviteze spre Budapesta, transporturile s-au făcut pe ape în sus dar mai <cu> sama pe linii ferate în mod mai costisitor.

România însă va fi nevoită să urmeze o politică de transport chiar contrară și anume pe ape în jos pe fluviile Mureș, Tisa, Dunăre, apoi Timiș până la Brăila, Galați și Sulina pentru comerțul mondial.

Pentru a valorifica aceste căi naturale vor trebui dezvoltate și create canaluri în tot teritoriul Banatului.

Există deja canalul Bega care de la Timișoara în sus până la Silhe lângă Lugoj, este numai pentru flota, iar de la Timișoara până la vărsarea sa e navigabil și pentru vapoare. Pe acest canal se transportă toată lemnăria din Ardeal, de care este mare nevoie în Banat, care vine din părțile de sus ale Mureșului și a produs industria înfloritoare de lemne din Timișoara. Știrbirea Banatului prin luarea gurei acestui canal ar nimici, zădărnici toată comunicația, care se face până acum pe el.

Alt sistem de canale a fost croit din secolul al XVIII pe valea Berzavei și apoi canalul Vârsetului. Aceste canale vor trebui refăcute și lărgite în următorul mod:

Canalul Berzevei va trebui să înceapă de la Bocșa, ar trece pe la Ciacova înainte în valea Timișului, de unde urmând valea Timișului spre sud ar da în Dunăre vis-a-vis de Belgrad, sau cu o deviațiune – folosindu-se cursurile de apă până la Panciova. Acest canal al Berzavei-Timișului ar avea totodată o ramificațiune la Vârșeț. Toate aceste canale ar fi ușor de executat din cauza puținului de nivelment [deniveliment] al terenurilor și ar putea să servească pentru exportul tuturor produselor agricole abundente din partea locului.

Ceea ce este mai important ar fi ca pe canalul Berzavei s-r face transportul cel mai lesnicios al produselor uzinelor de fier și oțel și al fabricilor de mașini și alte uzine ale societății private a căilor ferate, societate creată prin capitalul francez, care se ridică la suma de 200 milioane.

Aceste uzine și fabrici din cauza politicii economice a Austro-Ungariei și din cauza transportului peste proporție de scump, nu au putut să ia avântul, pe care l-ar permite

Dr. Laurențiu Oanea și unitatea Banatului

bogăția minereului eminent de fier la sud de Bocșa-montană: Ocna, Dognacica, Anina, Ciclova, Oravița, etc. și a celor mai nou descoperite la sud de Apadia și Ternova.

Pentru România însă dezvoltarea acestor fabrici și uzine va fi o cerință cardinală a vieții noastre economice.

Din acest motiv am și avut în vedere prelungirea canalului Berzavei până la Bocșa-Montană, unde s-ar putea stabili actuala fabrică de mașini, pe care societatea o are întocmite în Viena și marile uzine din Budapesta, fiind pentru instalarea acestora loc destul și teren foarte potrivit între Bocșa-Montană și Bocșa Română.

Reșița ar rămânea numai pentru fabricarea materialului prim de fier și oțel.

Toate aceste primordiale interese economice însă s-ar nimici, prin știrbirea Banatului, deoarece toate aceste canale își au gurile lor în Tisa și Dunăre aproape de Belgrad și așa ar mai avea – din punctul de vedere al dezvoltării și potențării economiei naționale, nici interesul economic-național, nici puțința de a executa independent și intensiv aceste lucrări de canalizări și de rectificare a Dunării, Tisei, a Mureșului ba chiar și a Crișurilor.

Insist asupra Mureșului, care în tot cursul său până la vărsarea lui în Tisa, pe ambele maluri, trebuie să rămână un fluviu curat românesc. Acest fluviu începe din sus de Reghinul-săsesc și Toplița din acest ținut bogat în păduri și produse bogate de lemnărie și trece prin cea mai bogată vale a Ardealului, a căror produse ar putea fi transportate pe cursul Mureșului la Tisa, de aici la Dunăre și Marea Neagră.

Prin aceasta ar ajunge în comerțul universal produsele Ardealului, lemnul, mobilele, uneltele de lemn, produsele agricole, vinul Târnavelor, articole de lână și piele, care în Ardeal sunt în cantitate atât de mare.

Rezumând bogăția Banatului unitar și netrunchiat, aflăm:

Fierul cu oxigen în magnetit, hematit, care dă fierul cel mai bun pentru oțelul cel mai fin.

Bogăția Banatului numai atunci ar avea adevărata valoare pentru comerțul mondial, dacă dezvoltarea industrială se face sub aceeași administrație și sub un singur imbold de dezvoltare economico-națională.

Așa formează un întreg: Pădurile și minele Caraș-Severinului, vitele cornute de cea mai nobilată rasă, pomologie înfloritoare ale comitatului Caraș-Severin cu pământul fructifer al Timișului și Torontalului, cu caii de soiu, cu morile mari, cu fabricile de tutun, pălării, piele, etc. din Timiș și Torontal.

Dacă providența și natura a făcut unitar acest ținut, l-a destinat pentru a fi unul și nedespărțit, omul să nu altereze aceste ordine a naturii, căci ar face-o în detrimentul omeniei întregi prin împiedicarea deplinei dezvoltări de perfecționare a celei mai intensive ridicări a comerțului, industriei și agriculturii pe aceste plaiuri.

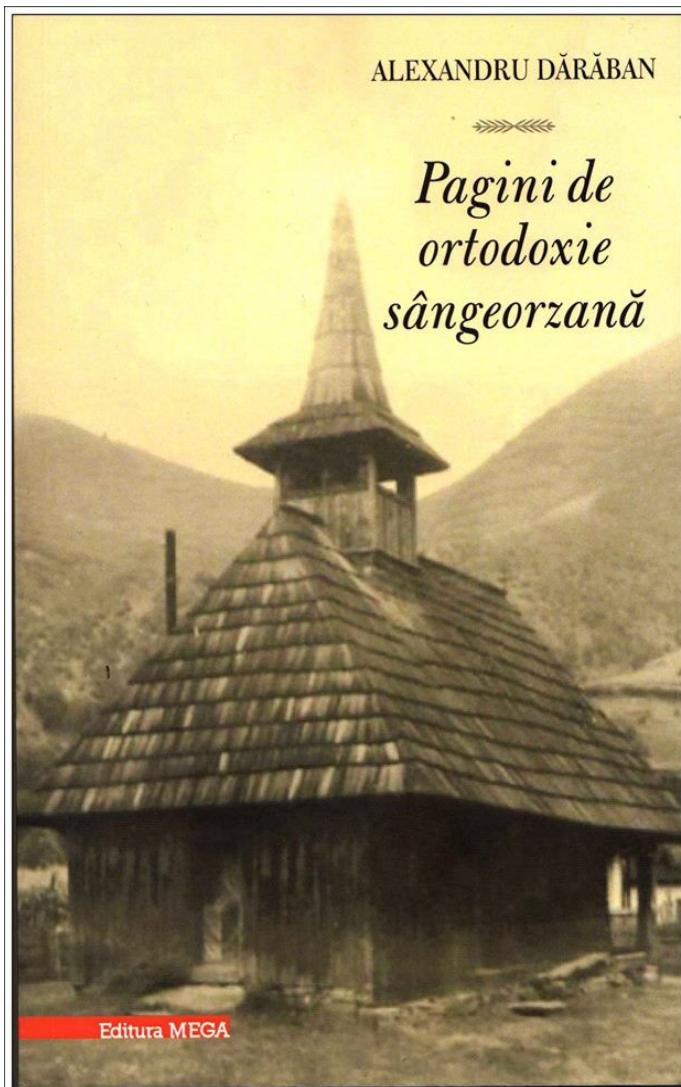
București, 21/I – 3/II – 1919

Dr. Laurențiu Oanea

* Horia Salcă, dr. Florin Salvan, *Dr. Alexandru Vaida Voevod, Corespondența 1918-1919*, Brașov, Editura Transilvania Expres, 2000, pp. 205-209.

„Din dragoste pentru sângeorzeni scris-am această carte!”

Preot Rus Vasile

Mă leagă de teologul Alexandru Dărăban o prietenie tânără de opt ani de zile. Liantul prieteniei noastre a fost și este profesorul Gheorghe Petrov din Turda care rescrie istoria la Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului conducând acțiunile de deshumare ale luptătorilor anticomuniști. Ei au fost răpuși de securitatea bolșevică pentru a le omorî în vremea prigoanei comuniste curajul de a mărturisi pentru adevăr și respectarea drepturilor: libertatea cuvântului și respectarea proprietății.

Amândoi am dat o mână de ajutor acestor oameni minunați care rescriu istoria pătată de crimele securității: eu la Nepos în anul 2009 cu Martirii din Dealul Crucii, domnul Dărăban în Sângeorz-Băi în anul 2014 cu Flore Tahâș, membru al rezistenței anticomuniste din județul nostru.

Cu mare bucurie am primit invitația de a participa la lansarea cărții „Pagini de ortodoxie sângeorzană” a bunului meu prieten, Alexandru Dărăban, vineri, 23 martie la Centrul Cultural „Iustin Sohorca” din Sângeorz-Băi. Au fost

prezenți membrii ai comunității locale: primarul Traian Ogâgău, profesori, elevi ai Liceului Teoretic „Solomon Haliță” din localitate, autorități locale, oameni de litere cum este prozatorul și publicistul Icu Crăciun, preoți ortodocși cum este părintele Marian Șteopoaie, fiu al orașului Sângeorz-Băi, prieteni și rude.

Preot Rus Vasile

Într-un cuvânt introductiv domnul Florin Hodoroga, director al Centrului Cultural „Justin Sohorca” din Sângeorz-Băi a evidențiat aportul și meritul domnului Alexandru Dărăban în dezvoltarea culturii, atât în scrierile sale, cât și în revista „Pisanii Sângeorzene”, începând cu anul 2012 și până în prezent, cu peste 60 de articole și studii privind istoria, spiritualitatea și tradiția locală.

Scriitorul Alexandru Dărăban și-a prezentat rodul muncii sale adunată în această carte pe care a mărturisit că a scris-o din dragoste pentru sângeorzeni și locurile natale încărcate de istorie și spiritualitate. Cartea se constituie într-o monografie a vieții bisericești din orașul Sângeorz-Băi începând cu anul 1450 și până în zilele noastre. Sunt prezentate istoricul locașurilor de cult din localitate și a mănăstirii Cormaia, unt alcătuite medalioane și portrete ale slujitorilor altarelor care au propovăduit cuvântul lui Dumnezeu în comunitatea sângeorzană și l-au adus pe Dumnezeu în sufletele oamenilor de aici, începând cu ieromonahul Ioachim Bâznog și încheind cu părintele Ioan Bunea, marele catehet ortodox. Un capitol aparte este închinat suferinței și martiriului clerului și credincioșilor sângeorzeni care s-au jertfit pentru a apăra tezaurul de credință moștenit de la părinți în perioada prigoanei comuniste.

Un cuvânt laudativ la adresa autorului cărții l-a avut și prozatorul Icu Crăciun prezent la eveniment care a vorbit despre intelectualii și personalitățile orașului Sângeorz-Băi ale căror portrete sunt prezente în carte: doctorul Andrei Monda, profesorul Anton Domide, prefectul Solomon Haliță și avocatul Ioan Lazăr, modele vrednice de urmat de generația tânără de astăzi.

Dincolo de valoarea culturală și intelectuală a acestei cărți, ea ne mai arată că omul și scriitorul Alexandru Dărăban are conștiința memoriei, această carte este o invitație deschisă, pe care scriitorul sângeorzan ne-o face la neuitare, un gest de recunoștință, dar și o faptă bună făcută de dragul unor oameni care sunt de acum în grija lui Dumnezeu. În această carte sângeorzenii își redescoperă rădăcinile, drumul și dorința de a merge mai departe în istorie și puterea de a nu uita niciodată cine sunt.

Să rânduiască bunul Dumnezeu ca prin această carte comunitatea sângeorzană să se ridice deasupra luptelor și a intereselor politice care îi tulbură în aceste zile și să își păstreze credința, iubirea și smerenia patronului lor spiritual, a Sfântului Mucenic Gheorghe: „Cu nevoiță bună te-ai nevoit prin credință, purtătorule de chinuri al lui Hristos Sfinte Mucenice Gheorghe și păgânătatea chinuitorilor ai muștrat și jertfă bine primită lui Dumnezeu te-ai adus. Pentru aceasta și cunună de biruință ai luat; și cu rugăciunile tale, sfinte, tuturor le dai iertare de greșeli”*.

PROFESORII GIMNAZIULUI SUPERIOR FUNDATIONAL DIN NASSAUD DELA ÎNFIINȚAREA LUI ÎN ANUL 1863 PÂNĂ
LA FINEA ANULUI ȘCOLAR 1904/5

VIRTUS MILITARIS

Vechiul edificiu gimnazial

Noul edificiu gimnazial

SACRAE MINERVAE
TEMPLUM EREXIT
NOSTRO

SUGGERE LABORI!

Alexandru Ro

BISERICĂ , ȘCOALĂ SOCIETATE

SĂ DEDĂM PE COPII LA ASCULTARE!

Ascultarea e virtutea tuturor virtuților, ea e virtutea fiecărui sex, stat și etate. Ce poate face mai bine un prunc, decât să se acomodeze voinței părinților și învățătorilor săi, așa cât cuvintele lor să afle la dânsul totdeauna o ureche atentă și o inimă voioasă? Ce se poate aștepta mai mult de la un om decât ca să facă destul cerințelor legii din statul în care se afla, și acolo unde nu ajunge legea, să asculte versul conștiinței sale și admonițiunea mandatelor dumnezeiești?

Conceptul ascultării se poate explica numai așa, dacă vom considera cu toată atenția modrul escarei și momentele dezvoltării care le parcurge până ajunge la îndeplinire.

Pe treapta cea mai de jos stă ascultarea, care se produce de frica unei puteri mai înalte sau care se dă autorității mai înalte. Așa ascultă animalul de versul domnului său, așa împlinește pruncul pe care-l ameninț cu cuvinte, a ceea ce pretind de la el, de cumva se teme. Aici se vede cât e de puternică atingerea din afară și cât de puțin se agerește urechea internă sau de cât de dur e tot procesul. De se înalță ascultarea pe o treaptă mai înaltă, atunci procedă din iubire. Aici se vede o legătură internă care se face între mandatar și ascultător. Legătura aceasta e numai unică pentru că se produce numai de un sentiment. Până la acest grad se pare că se înalță în unele cazuri și ascultarea animalelor.

Pentru ce asigurăm noi de atâtea ori pe prunci, că-i iubim, și pentru ce nu ne urâm a-i întreba că iubescu-ne? Noi sperăm ca prin aceea vom produce oarecare mișcare care să-i lege mai tare de voia noastră și să-i facă voioși și plecați a se supune aceleia. De se efectuează legătura intenționată, atunci s-a apropiat mai tare inima mandatarului de a ascultătorului și așa ascultarea îmbracă o formă mai nobilă.

De pășește ascultarea cu un grad mai încolo, atunci purcede din reverență.

Aceasta se distinge de iubire prin aceea ca în dânsa pe lângă sentiment se însoțește și cunoștința despre puterea mai înaltă a aceluia de care se asculta care putere nu se consideră și cunoaște numai după exteriorul ei, ci se poate cunoaște și prin o intenție internă. Așa ascultă pruncul de părinți. El recunoaște în tatăl său o experiență mai matură, în mama sa o iubire abnegatoare de sine. Și de cumva în anii mai dinainte l-a adus numai inima să asculte de versul părinților, acum pe lângă sentimentul acela să mai adaugă și cunoștința intenției părinților pentru viitor față cu el și acesta-l astrânge la ascultare.

Ascultarea stă pe treapta cea mai înaltă dacă se prestează de acela care privind toate, în toate cunoaște pe acela ce l-a ordonat în modrul cum se afla. Aici, apoi, se concentrează toate motivele din care a purces ascultarea din gradele mai dinainte. Deci noi ascultăm pentru că în Dumnezeu adorăm autoritatea supremă, îl cunoaștem ca pe acela care a făcut cerul și pământul și ne-a creat și pe noi înșine; ascultăm pentru că pe Dumnezeu îl iubim ca pe iubirea cea mai înaltă; ascultăm pentru că în Dumnezeu recunoaștem înțelepciunea cea mai înaltă a cărei cugete sunt mai pe sus decât cugetele noastre și toate câte voiesc și câte face le conduce la scop. Aceasta e ascultarea creștină, ascultarea perfectă.

Din cele zise urmează întrebarea: sub ce condiții se poate câștiga sau produce ascultarea? La aceasta vin a se lua în considerare mai întâi însușirile învățătorului care conduce la ascultare, apoi însușirile mandatului ce are să conducă la ascultare.

Cerințele ce le avem față cu învățătorul, urmează din cele ce s-au zis despre gradele

SĂ DEDĂM PE COPII LA ASCULTARE!

ascultării. Spre a aduce pe prunc la întâiul grad de ascultare, se cere numai să păsească educatorul îmbrăcat cu toată puterea sa față cu învățăcelul sau elevul său. În unele cazuri această putere zace în persoana însăși și se manifestă prin cuvinte, prin purtare și prin consecvența împlinire a celor zise. În cazuri nefavorabile, când adică persoana educatorului nu posedă atari însușiri, se poate acoperi lipsa de autoritate prin ajutorul altuia. De aceea educatorii cei debili au de lipsă de tatăl sau mama elevilor săi, învățătorii debili de superiorii școlii, ca de un reazim pentru susținerea autorității.

De e a se ridica pruncul pe a doua treaptă a ascultării, pe care e iubirea principiul, ce mișca voia sa, atunci învățătorul sau educatorul afară de însușirile care-i dau vaza sau autoritatea externă, trebuie să posede și de acelea încă, care sunt în stare, a câștiga iubirea elevilor săi. De acestea sunt răbdarea, amabilitatea, blândețea, dreptatea și participarea la unele și altele lucrări ale pruncului. Mde cumva educatorul are sau posedă talente eminente și o dexteritate prin care poate insufla respect și în junimea mai matură, atunci între împrejurări favorabile se poate dezvolta ascultarea până la acel grad cât școlarul se supune voii educatorului din reverență.

La ascultare perfectă pot conduce numai aceia care înșiși trăiesc în asemenea ascultare și cărora li-e dat ca aceea ce posed ei, se pot efectua și fără seriozitate, zel și talente deosebite.

De la un mandat, de la care se poate spera că va putea conduce pe elev la ascultare, se cer trei: cu privire la cuprins - să fie rațional; cu privire la formă – scurt, cu privire la nexul cu alte asemenea să formeze o unitate. Un mandat se numește rațional, înțelept, dacă împlinirea lui e cu puțință, scurt dacă e expres în cuvinte puține.

Mandatul (fie pozitiv, fie negativ) care e expres în cuvinte multe, dă timp pruncului ca să încerce un modru prin care ar scăpa să afle un unghi unde să se poată ascunde, pe când cel scurt această posibilitate o curmă.

Sub unitate se înțelege aceea că mandatul să steie în nex cu acele pretenții ce se fac din partea altora. Această unitate dispăre atunci când tatăl demanda aceea ce mama oprește sau când cere școala ceva, ce cere casa să se denege? Atunci, desigur, vine pruncul în o dubitate mizerabilă în care-i lipsește cu totul claritatea și liniștea care pentru ascultare e o condiție neîncurajatoare. Unde domnește în vreo familie o dizarmonie ca aceasta, acea familie e de compătimit. De corespunde educatorul acelor cerințe ce s-au arătat mai sus și de e mandatul ce-l dăm pruncilor așa cum se vede atât în privința formei și a cuprinsului, cât și a nexului, atunci școlarul va face una din două. Sau ascultă mandatul sau nu. În cazul prim nu numai împlinește o pretenție făcută față cu el, ci prin aceea i se mărește puterea voinței. În cazul din urmă, adică când nu ascultă pruncul, educatorul nu poate să remunereze neascultarea cu iubire, pentru că acestea nu stau în nici un nex la un rezultat. De observa pruncul că rezultatul opoziției sale e iubirea, că e iubit încă mai tare atunci nu-i de mirat, dacă dânsul pe contra acelei iubiri și va reînnoi necurmat opoziția și neascultarea, deoarece acesta pentru el e un ajutor de-a câștiga iubiri. Dacă deneagă pruncul ascultarea, atunci urmarea necesară e pedeapsa. În privința pedepsei trebuie observat următorul principiu: pedeapsa să fie cât se poate de domoală. Pedeapsa e numai un mijloc, dar salutar. Și despre fiecare mijloc e a se însemna în privința întrebuirii, ca unde e de ajuns un mijloc mai domol, să nu să ia altul mai aspru. Felul pedepsei însă se îndreaptă după gradele de ascultare, peste care a trecut pruncul în dezvoltarea sa și datorită învățătorului e să le cunoască acestea. De cumva a învățat pruncul a se pleca înaintea autorității ce stă față cu el și de cumva neascultarea vătămă trebuie să păsească cu mai mare putere față cu el. în cazul acesta pruncul e a se pedepsi cu vorba, cu căutătura serioasă, ba chiar cu pedeapsa trupească, mde cumva nu e alt mijloc prin

SĂ DEDĂM PE COPII LA ASCULTARE!

care să se poată aduce pruncul cât să recunoască puterea și superioritatea autorității vătămate. De cumva se află pruncul pe acea treaptă sau pe acel grad al dezvoltării morale, cât iubirea s-a prefăcut într-o putere în el și acesta e motivul din care ascultă, atunci pedeapsa e detragerea iubirii. De se observă neascultare la un prunc despre care presupunem că a învățat a asculta din reverență, atunci se pedepsește prin detragerea onoarei.

Pentru învățătorii școlilor populare se pot recomanda următoarele reguli speciale, prin care au a duce pe prunci la ascultare:

1. Învățătorul să deie numai mandate raționale. În contra mandatelor neraționale și neprecugetate rezonază omul, fie mic, fie mare. Motivele din care precede mandatul, să fie adevărate. Și de cumva se dau mandate neraționale și neprecugetate, oare în cine zace greșeala? În cel ce a mandat sau în cel ce a rezonat? Cu oarba obediență nu vei crește o junime după spiritul religiei lui Christos și cel ce o mai apără și o pretinde și astăzi, disprețuiește demnitatea de om a supusului său, fie mic, fie mare.

2. Învățătorul să fie consecvent și să rămână statornic pe lângă mandatele sale. La din contra se vedește arbitrul.

3. Învățătorul să grijească ca tot mandatul său să se împlinescă așa cum l-a exprimat el.

4. Învățătorul să nu lase niciodată neadmoniate călcările mandatelor sale.

5. Învățătorul să convingă pe învățăcel când a călcat mandatul, cum că ascultarea e folositoare, iar neascultarea e stricăcioasă, ori se vor observa faptele lui ori nu. Această convingere se poate produce prin narări despre prunci neascultători și despre urmările neascultării sau prin experiența proprie ce a făcut-o pruncul despre urmările neascultării sale.

6. Să se arate cum că voința învățătorului e mai tare decât cerbicioșia sa. Pentru aceea să fie statornic în mandatele sale. Însă nici să nu deie prea multe mandate, ci cât se poate de puține, însă să stăruiască apoi, ca acelea să se împlinescă.

7. Să se dezbrace învățătorul de orice patimă. Mânia, invidia, pofta de răzbunare să fie departe de inima lui. De altă parte, totuși, să păstreze seriozitate, neuitând însă nicicând dreptatea, căci nu vei strica junimea mai rău decât când vei fi parțial și nedrept. De domnește aceasta afară, să nu-i dăm loc batăr în școală!¹.

¹ *Școala Română*, Sibiu, Anul I, 1876, nr. 11, pp. 81-83 (articolul este semnat cu pseudonimul *mp*, concluzionând că autorul este sângeorzanul Maxim Pop).

Necrologul Doctorului IOAN M. LAZĂR

Năsăud Septembrie 1873

Încă o pierdere națională!

*Totul se distruge și este expus piericiunii formale în natură,
numai suvenirea numelor meritate pentru omenime sunt eterne.*

A. Humboldt

O cometă a fatalității se pare a governa atmosfera vieții poporului românesc. Lovituri teribile, calamități și vicisitudini deprimate sunt sinteza vieții prezente a acestui neferice popor. Nu este suficient crucificarea patriei române; nu este destul înmormântarea bietului țaran în cea mai crasă sărăcie și suferință, fără ca potențaii zilei să-i îndure considerarea sau mila; nu este destul că românul proscris în patria sa străbună să se răpească de cele mai sfinte și nealterabile drepturi și să se amenințe cu despoierea naționalității și a limbii sale străbune; dar astăzi este atacat încă și de biciul unei epidemii teribile, care nu se mulțumește cu răpirea unei mulțimi de voinici ca brazii în munte; ci merge a ne eclipsa luceferii cei mai luminoși ce se încerca a despica tenebritatea orizontului vieții noastre naționale, promițându-ne curmarea suferințelor și unu viitori mai ferice.

Încă nu ne sunt uscați obraji de lacrimile pe mormintele proaspete ale celebrilor Eliade, Bolintineanu, Iancu, etc.; încă nu sunt vestejite cununile și florile decoratoare ale crucilor lui Șaguna, Pop Macedon ș. a., care prin talentele și virtuțile lor eminente au contribuit atât de mult la deșteptarea și fortificarea simțămintelor românești; - și iată din nou suntem vulnerați, din nou de va să plângem pierderea unui talent frumos, eclipsarea unui luceafăr promițător de contribuiri îmbucurătoare pentru salutarea românimii; din nou de va să investim doliul și să udăm cu lacrimi mormântul unuia din cei mai devotați apostoli ai românismului.

Pierderea este cu atât mai regretabilă, căci este pierdere de viitor, a unui bărbat ce prin erudițiunea, virtuțile, caracterul și noblețea simțămintelor sale ne oferea garanția cea mai sigură de un regenerator brav și ager combatant al cauzei române.

Cine a cunoscut pe Dr. Ioan M. Lazăr a trebuit să rămână încântat de afabilitatea, feblețea, generozitatea, de nobilitatea inimii, de maniera și tactica sa exemplară, cu unu cuvânt de toate virtuțile și calitățile sale frumoase. Psihologul ar trebui să constate în Lazăr pe filosoful în întregul înțeles al cuvântului... Amic și inamic, toți câți îl cunoscără mai de aproape, îl plâng cu durere, îi regretă pierderea, Amic și inamic de va se să închine virtuților lui Lazăr, toți trebuie să-i respecte cu admirație bunătatea inimii și caracterul solid. Scurta lui viață ni oferă imaginea unu viu spectru de virtuți, unu depozit de activitate, cu unu cuvânt oglinda, în care se reflectă omul ideal, omul cum trebuie să fie.

Pierderea este mare și simțită, că ce s-a întâmplat în unu timp, când avem cea mai mare lipsă de bărbați erudiți, și cu deosebire de bărbați al principiului și de caracter. Astăzi, când principiul este numai nume pângărit, când lupta ce-o convertește dânsul este numai insultată și degradată la lupta de interese egoiste, de persoana, de perfidia și șovăitura; când

Necrologul Doctorului IOAN M. LAZĂR

castrul nostru național pierde gloate de bărbați combatanți, iar pe alții îi întâmpinăm târându-se în umilire și cerșirea grațiilor străine și degradându-se spre a cerși câte un os de ros; astăzi zic, când principiul ce involuă adevărata cauză națională se trafica, trădează și vinde pentru un blid de linte - zău aveam lipsă mare de un copil ca Lazăr, și cu deosebire în acest ținut; dar mai mult!

Renașterea noastră astăzi nu se poate decât prin cultură, știință, educațiune și instrucțiune românească. Aceasta o prevedea Lazăr. Prin aceste arme spera dânsul a brava cu mai mult succes triumful românismului. Acesta fu terenul activității sale, ce și-l alese, și pe care lucra cu atâta diligență și activitate. Un câmp mai nimerit nu și-ar fi putut alege, Meritele lui câștigate în decursul celor 4 ani, de când conduse tânărul nostru gimnaziu național, îi compun cea mai frumoasă și neveștezitoarea cununa. O laboriozitate extraordinară era caracteristica lui; susținerea armoniei corului colegial; înflorirea institutului, promovarea culturii și a științei era deviza lui pentru a cărei realizare - și consacra toate forțele.

Fie-mi permis numai o scurtă schiță biografică, lăsând astăzi temă în detaliu în datorința celor ce au stat în relațiuni mai intime, precum și aceluia ce va face la timpul său istoria acestui tânăr institut.

Ion M. Lazăr fu născut în 26 Septembrie 1838. După absolvirea școalelor normale din Năsăud merse la Blaj 1852, unde și-a făcut studiile gimnaziale cu succesul cel mai strălucit. În 1860 fu recomandat a se trimite la Roma în institutul „pentru propaganda fide“ Intriga însă începu a lucra și a-i face dificultăți. Sub pretext, că ar fi prea bătrân, nu fu trimis. La deschiderea nou înființatului gimnaziu național din Năsăud fu denumit de profesor provizoriu, 1863; însă după o lună îl părăsi spre a-și continua studiile teologice în Institutul Augustinian din Viena, unde depuse doctoratul din Sta teologia. În 1869 la invitarea o. comitetului administrator de fondurile grănicerești, luă dirijarea gimnaziului de aici, care sarcină o poartă cu cea mai mare punctualitate și promptitudine spre îndeplinirea generală, până în orele ultime.

O cale spinoasă fu pentru Lazăr dirijarea unui institut nou lipsit de așezăminte, însă pe Lazăr nu-l înspăimântă nimica. El lucra zi și noapte pentru ridicarea acestui institut; nimic nu cruța numai ca să-l scoată la o treaptă corespunzătoare instrucțiunii moderne. Și în adevăr un om ce iubește știința, cultura și instrucțiunea cu patimă ca Lazăr, nu poate altcum, căci dânsul era devotat acestora cu suflet și trup.

Orele cei mai rămâneau libere de la lucrurile sale oficioase și le consacra studiilor științifice. Studiile sale predilecte erau filosofia și istoria, pentru aceasta din urmă își adunase deja un material frumos și începuse a și lucra.

Ca filosof aparținea școlii tomiste, accepta însă multe doctrine și din școala dualistă a lui Gunther, precum contraopозиțiunea principiului naturii cu zeitatea, principiul despre spirit și suflet...

Ca teolog apăra și susținea toleranța religioasă, libertatea cultului și al credinței; în politică democrat verde, român entuziasmat, ager atlet al naționalității române, în al cărei viitori și imortalitate își pusese toată credința. Ca bărbat june visa niște visuri dulci și mărețe despre viitorul românismului, care se putea a-i oțeli forțele și simțămintele. Pe toți câți îl înconjurau și conveneau cu dânsul îi încuraja și îmbărbăta la lucru, la muncă, pentru națiune și pentru salutarea viitorului ei.

Inima lui Lazăr era un izvor de bunătate, o oglindă de virtuți. Afabilitatea și manierele sale plăcute atrăgea cu forțele magnetului, pe toți câți îi cunoștea îi forța să-l iubească precum și

Necrologul Doctorului IOAN M. LAZĂR

el îi iubea. Dânsul își iubea națiunea cu ardoare, iubea umanitatea, și cu mai mare foc iubea pe ai săi și cu deosebire pe amaiții și încărunții săi părinți. Acest amor părintesc rar îl răpi de victimă. Aflându-se iubita sa mamă pe patul celor mai teribile suferințe, fiul său Lazăr o veghea nopțile întregi la cap. Această lungă nedormire împreună cu supărare și întristare, îl osteniră tare, îl culcară la pat și după vreo 20 ore îl răpiră pentru etern din mijlocul familiei iubite și obidite, din sânul colegilor, al institutului gimnazial, și al națiunii sale, pe care o iubea cu adevărata ardoare și pasiune.

Știrea acestei repentine pierdere, care în adevăr este foarte mare, a emoționat și consternat pe tot românul. Năsăudul, mai întreg districtul este investit în doliu, și plânge pierderea lui Lazăr.

Ceremoniile funebre îndătinate se făcură în 31 August, când i se întâmplă astrucarea în cimitirul „Comoara”, lângă mormântul nemuritorului Marian, la care asistară o mulțime de preoți, întreaga inteligență din loc și din jur, și o mulțime de popor. La mormânt vorbiră d. vicari Moisil, iar d. prof. Marțian stoarse lacrimi din ochii publicului prin o vorbire prea frumoasă, prin care în numele corului profesoral dăde expresiunea profunde dureri, ce o simțește la pierderea directorului și colegului său.

Durerile încă sunt mari; au rămas adânc săpate în inimile amicilor și cunoscuților; iar venerabila familie Lazăr, una din cele mai stimate în acest district, este adânc consternată și lovită prin 2 lovituri deodată, căci o zi după înmormântarea directorului Lazăr, muri și buna sa maică, poate iubirea cea mare reciprocă i-a legat și prin moarte.

Pentru acest tânăr institut se pare a fi o fatalitate. În decurs de vreo 2 ani a sacrificat patru profesori, toți tineri, cel mai în etate fu directorul Lazăr...

Corul profesoral e îi zice lui Lazăr ultimul vale! Lazăre! pausează în pace! Memoria să-ți fie binecuvântată precum suvenirea-ți va fi eternă!

Umbră măreață și nobilă! Dacă nu ți-a fost permis, ca în viața pe cât ai purtat forma cretei să-ți realizezi nobilele tale aspirații, și se dai medicament națiunii tale orfanale de drept și dreptate, descinde din când în când din regiunile tale și o încurajeze, o îndeamnă la persistarea luptei cu demnitate și onor!

Adio! umbră amică, adio!

Publiu¹.

¹ *Gazeta Transilvaniei*, Brașov, Anul XXXVI, 1873, nr. 66, pp. 1-2 (Pseudonim cu care semna unele articole Artemiu Publiu Alexi).

Exploatarea pădurilor grănicerești din Bistrița-Năsăud

OCTAVIAN LUNGU

CAPITOLUL III

Pădurile grănicerești sub administrația Statului Ungar și legile din 1890

Contractul din 1872, încheiat între Statul Ungar și comunele grănicerești, n-a rezolvat definitiv și mulțumitor toate chestiunile, privind un patrimoniu atât de variat. Într-adevăr, acest contract în loc să aducă ordine în graniță, a contribuit la crearea de nereguli, care amenințau devastarea pădurilor.

Înainte de militarizarea și în timpul graniței militare locuitorii din comunele grănicerești foloseau pădurile în devălmășie. Cei din Valea Bârgăului se îndeletniceau și cu fasonarea lemnului de construcție, a șindrilelor și a scândurilor, pe care le tăiau din bușteni cu fierăstraiele de apă. Aceste produse forestiere erau vândute în localitățile învecinate. În acest timp însă nu se putea vorbi de o exploatare rațională, deoarece lipseau mijloacele necesare de comunicație și pe lângă aceasta nici lemnul n-avea valoarea comercială la care a ajuns mai târziu. În fostul district militar al Năsăudului, pădurile se găseau în abundență și regenerarea lor se făcea mai mult pe cale naturală.

Am amintit în altă parte că sub regimul militar, pentru realizarea de venituri s-a exploatat cu ajutorul grănicerilor unele porțiuni din păduri. Materialul lemnos exploatat era plutărit pe Someș-Tisa, până la Szolnok, realizându-se în decurs de 11 ani suma de cca. 456.000 florini de aur.

În timpul administrației militare, nu s-a aplicat un regim silvic rațional, ci mai curând un regim strict militar, care a garantat însă conservarea pădurilor.

În acest timp, paza pădurilor se făcea de către trei brigadieri silvici plătiți cu 5 fl. lunar, ajutați la rândul lor de 50 pădurari, scutiți de orice servicii comunale. Acest personal silvic depindea de comanda regimentului, fiind supravegheați de aproape de comandanții companiilor din raza respectivă. Atribuțiunile personalului silvic erau reglementate prin dispozițiile regulamentului apărut în anul 1781 (Waldordnung vom J. 1781)¹.

După încheierea contractului din 1872 și după ce s-a ridicat sechestrul politic aplicat în anul 1851 asupra pădurilor grănicerești, comunele intrând, în baza acestui contract, în posesiunea de fapt a pădurilor s-au creat o serie întreagă de schimbări relativ la amenajarea și conservarea pădurilor. Încetând influența Statului, administrarea și supravegherea pădurilor a rămas numai în seama a două ocoale silvice. Prin aceste două servicii, domeniul forestier de o

¹ J. H. Beningni von Mildenberg, Hermanstadt 1834. Statische Skizze der Siebenburgischen Militar – Granze. Pag. 60.

OCTAVIAN LUNGU

întindere atât de mare, n-a putut fi suficient supravegheat și pe lângă aceasta trebuie să mai adăugăm că, în urma schimbării arătate mai sus, locuitorii au început să privească pădurile ca proprietăți individuale și în dorința lor de a-și mări terenurile de cultură din preajma pădurilor, ei s-au năpustit fără nici o cruțare, cu toporul și focul, făcând mari pagube economiei forestiere și naționale. Pădurile nu erau amenințate numai cu devastarea nechibzuită a locuitorilor, dar și exploatarea se făceau într-un mod absolut superficial fără să se ia măsuri de regenerare. Dacă mai amintim și pășunatul abuziv, ne putem imagina dezastrul care amenința pădurile.

În asemenea împrejurări, dacă nu s-ar fi luat la timp măsuri, pentru încetarea răului și dacă administrarea pădurilor nu ar fi fost făcută de organele Statului, putem afirma fără exagerare, că aceste păduri ar fi fost distruse treptat sau și mai rău, ar fi trecut din proprietatea românească în mâini străine.

Dispozițiunile legilor ungare din 1890 cu privire la Administrarea Pădurilor Grănicerești

Vom analiza legile ungare, deoarece administrația pădurilor grănicerești se face azi în baza acestor legi.

În anul 1890 s-au emis o serie de legi speciale, pentru pădurile grănicerești și tot în acest an, s-a încheiat la Bistrița pacea judecătorească, în baza căreia familia Baron Dominic Kemeny și consorții retrag acțiunea intentată împotriva Statului și împotriva câtorva comune grănicerești pentru revendicarea dreptului de proprietate asupra munților în litigiu.

Înainte de a discuta legile ungare, să vedem modul cum s-a aranjat diferendul cu familia Kemeny, cu privire la pretențiunile de despăgubire și revendicarea dreptului de proprietate. După cum știm, munții revendicați au fost adjucecați condiționat, în anul 1863, familiei Kemeny, de către comisia delegată cu reglementarea raporturilor de proprietate și posesiune în fostul district militar al Năsăudului. În baza contractului din 1872, munții rămân în folosirea comunelor grănicerești, care vor fi însă singure și solidar responsabile de toate daunele și cheltuielile ce s-ar putea ivi în urma unui proces intentat de către familia Kemeny, comunelor grănicerești și Statului.

Într-adevăr, familia Kemeny și consorții au intentat la Tribunalul din Bistrița, în ziua de 30 iulie 1883, o acțiune de revendicare a proprietății asupra munților în litigiu, cerând recunoașterea dreptului de proprietate și despăgubiri în sumă fantastică de 3.110.490 fl. pentru folosirea munților din partea comunelor.

Această acțiune n-avea nici un temei juridic, justificat. Pentru a pune odată sfârșit unei situații nefavorabile creată comunelor, s-a ajuns la 1890 la un compromis, încheindu-se pacea judecătorească.

În baza acestei păci, încheiată la Tribunalul din Bistrița, în ziua de 10 ianuarie 1890, între comunele pârâte și toate celelalte comune grănicerești, reprezentate prin doi avocați și între reprezentanții familiei Kemeny și ai Statului, partea reclamantă retrage acțiunea de revendicare, în schimbul unei despăgubiri de 315.000 fl. Prin această despăgubire, familia Kemeny declară că, toate pretențiunile ei sunt pe veci satisfăcute și atât ea cât și urmași ei de drept nu vor mai putea avea în viitor nici o pretenție față de comunele grănicerești.

Suma de lei 315.000 fl. trebuia plătită familiei Kemeny, în trei rate. Prima rată în sumă de 105.000 fl. Devenind scadentă în timp de 30 zile de la primirea deciziei, iar celelalte două rate în sume egale, erau exigibile la 1 februarie 1891 și la 1 februarie 1892. În

Exploatarea pădurilor grănicerești din Bistrița-Năsăud

afară de această sumă de 22.000 fl., așa încât comunale, în baza păcii judecătorești, își luau o obligație de plată în sumă totală de 33.000 fl.¹

Comunele n-aveau venituri, pădurile lor nefiind încă rațional exploatate. În consecință, ele ar fi putut face cu greu față obligațiunile luate. În contact se stipulează că, Statul va avansa în contul comunelor, la scadențele stabilite sumele datorate. Aceste avansuri ale Statului în contul comunelor, la scadențele stabilite sumele datorate. Aceste avansuri ale Statului în contul comunelor urmau să se amortizeze din veniturile pădurilor, pădurile se vor administra cumulativ, în baza unor legi speciale. Amortizarea capitalului avansat urma să se facă în timpul cel mai scurt, maximum în 10 ani. Până la amortizarea completă, comunele nu puteau cere nici o parte din veniturile pădurilor administrate cumulativ.

În pacea judecătorească se mai stabilește, că teritoriul de mine de la Rodna în întindere de 3701 jug. Cadastrale, adjudecat în baza contractului din 1872 cu titlul de proprietate „Fondul central de stipendii din districtul Năsăudului”, să treacă în proprietatea Statului, pentru exploatarea miniere. Statul permite comunelor interesate, care au pășuni deasupra teritoriului de mine, să folosească fără plată: drumurile pentru ducerea vitelor la pășune, izvoarele, fântânile și să întrebuințeze lemnul necesar construirii colibelor ciobănești.

Am văzut prin câte dificultăți și-au asigurat comunele grănicerești, dreptul de proprietate contestat la început de Stat și asigurat abia prin contractul din 1872.

În baza legilor din 1890, pădurile grănicerești sunt luate din nou în administrația Statului.

Motivele, care ne-ar explica trecerea pădurilor în administrarea statului, ar fi în primul rând necesitatea aplicării codului silvic apărut în 1879.

Acest argument nu justifică însă măsurile luate, așa că trebuie să admitem și existența intențiunile ascunse ale statului ungar, care urmarea de-aproape păgubirea intereselor naționale românești; prin legile din 1890 s-au strecurat cu multă dibăcie unele dispozițiuni în dauna foștilor proprietari grăniceri.

Aceste legi, de o importanță covârșitoare, sunt legile: XVII, XVIII și XIX din 1890, în baza cărora se administrează și azi cu mici modificări, pădurile grănicerești.

În baza art. 6 al legii din 1890, se declară ca averi comunale: toate realitățile ajunse în posesiunea comunelor grănicerești, cu titlul de proprietate, înainte de încheierea contractului din 1872 și cele date în virtutea acestui contract și a păcii judecătorești din 1890.

În consecință și pădurile sunt decretate averi comunale.

Prin declararea pădurilor și pășunilor alpine ca averi comunale, s-a făcut întrucâtva o nedreptate familiilor grănicerești, creându-se avantaje în folosul unor elemente străine. Aceasta cu atât mai mult, cu cât, în baza legii comunale din 1866 la articolul XXII, se dispun următoarele: comunele politice se compun din totalitatea locuitorilor stabiliți cu domiciliul în comună.

În baza acestei legi și a articolului 6 al legii din 1890, pot beneficia de averile comunale, toți locuitorii din comună, indiferent dacă sunt sau nu descendenți ai foștilor grăniceri.

Aceste dispoziții, în baza cărora averile grănicerești au fost declarate averi comunale, s-au luat numai pentru locuitorii din comunele grănicerești din fostul district al Năsăudului, căci foștilor grăniceri secui, li se menținea dreptul de proprietate individual cu

¹ Vezi detalii în privința obligațiunilor luate în baza păcii judecătorești în Magyarorszagi Rendeletek Tara 1890 II pag. 1421-1425.

OCTAVIAN LUNGU

dreptul de înstrăinare și grevare. S-a mers atât de departe cu aceste măsuri de expropriere și înstrăinare în dauna foștilor grăniceri români, încât în paragraful 7, al legii XVIII se dispune: să se rectifice din oficiu în cărțile funduare, însemnările care arată dreptul de proprietate sau de folosință ai foștilor grăniceri, ori raportul de drept al posesorului trecându-se dreptul de proprietate și folosință, comunelor politice^{1/2}.

Ordonanța de executare a acestei dispoziții s-a făcut în baza ordinului Ministerului de Justiție, cu nr. 32811 din 2 septembrie 1890. În acest ordin se dispune la paragraful 1 următoarele: Autoritățile cărților funduare, ca Tribunalul din Bistrița, Judecătoria din Năsăud și Reghinul Săsesc, să examineze imediat după primirea ordinului, toate cărțile funduare ale comunelor din fostul district al Năsăudului și să facă rectificările ordonate.

Acest ordin s-a publicat în „Magyarorszagi Rendeletek Tara” 1890 II, la pagina 1696-1698 și la paragraful 1 se hotărăște să se șteargă din oficiu însemnările:

*„în proprietatea și folosința foștilor grănitieri comuna N.N. fosta granitari,
cu dreptul de proprietate a foștilor granitieri,
compossessoratulu a comunei,
ca compossessoratulu a comunei,
ca compossessoratulu pamentului,
ca compossessoratulu pamentului im composedarea”³.*

sau alte însemnări nepotrivate.

Am redat în mod fidel, pasajul cuprins în Magyarorszagi Rendeletek țara, cu scopul de a evidenția intențiunile urmărite de statul ungar.

„În proprietatea și folosința foștilor grăniceri” indică un drept de proprietate, din domeniul privat și acest drept se trece din oficiu în patrimoniul comunei politice, ca persoană juridică.

În timpul graniței militare, comunele grănicerești erau locuite numai de români. Proprietățile imobiliare aparțineau numai familiilor grănicerești și nefiind străini în comune (de altfel nici nu erau tolerați), comuna politică era identică cu comuna grănicerească (Granzer – Gemeinde). Am indicat în altă parte că, după încetarea jurisdicției militare, comunele grănicerești au fost invadate de străini, care au primit diferite favoruri de la Stat, ca dreptul de crâșmărit și altele. Deși averile grănicerești s-au declarat averi comunale, ar fi fost logic și echitabil să se precizeze prin lege, că se pot bucura de beneficiul acestor averi numai descendenții foștilor grăniceri.

Însă intenția statului ungar era vădită. Se urmărea o deznaționalizare cu încetul a averilor grănicerești.

Prin declararea pădurilor ca averi comunale s-au lezat întrucâtva interesele generației de atunci, însă nu e mai puțin adevărat că, tot în baza acestor legi s-a menținut un patrimoniu forestier producător de venituri permanente, în folosul generațiilor viitoare.

Putem privi prin această prismă, legile ungurești care atunci n-au avut perspectiva viitorului și care prin dispozițiile păgubitoare ce cuprindeau au salvat în mare parte pădurile pentru generațiile viitoare.

O dovadă a afirmației noastre nu e dată de grănicerii secui, care au fost împrumărați individual, atunci; azi pădurile lor sunt înstrăinate și în mare parte distruse.

¹ Vezi Dr. V. Onișor, Legile Grănicerilor Năsăudeni, pag. 47.

² Magyarorszagi Rendeletek Tara 1890 II pag. 1696-1698.

³ *Ibidem*, pag. 1697.

Exploatarea pădurilor grănicerești din Bistrița-Năsăud

Deci, în tot răul e și un bine. În cazul când și pădurile grănicerești s-ar fi împărțit în proprietăți individuale, ca acele foștilor grăniceri secui, aceste păduri ar fi trecut cu timpul, în mâini străine. Și admițând și a doua ipoteză, în cazul când ar fi scăpat unei înstrăinări, desigur prin defrișările fără metodă ale locuitorilor, pădurile ar fi dispărut, rămânând numai terenuri degradate. Ploile torențiale ar fi provocat în fiecare an, prăpăd și jale în comunele românești și în loc de o regiune frumoasă am avea astăzi numai munți pleșuvi.

Să arătăm pe scurt și celelalte dispozițiuni cuprinse de legile XVII, XVIII și XIX din 1890.

Înainte de apariția acestor legi, locuitorii și comunele proprietare foloseau pădurile lor fără nici un plan de exploatare rațională, atât locuitorii cât și comuna, având dreptul de a-și acoperi trebuințele cu lemne de foc și construcție.

În baza paragrafului 1 al legii XIX din 1890 și în temeiul instrucțiunilor cu nr. 49272 din 30 august 1890, pădurile fiecărei comune grănicerești, se împart în două categorii:

a. Păduri destinate să satisfacă trebuințele locuitorilor și a comunei, cu lemne de foc, construcție și pentru necesitățile industriei casnice.

b. Păduri administrate cumulativ.

Împărțirea pădurilor în aceste două categorii n-a schimbat natura juridică și nici dreptul de proprietate al fiecărei comune, căci în conformitate cu dispozițiunile cuprinse în paragraful 2 al legii XIX din 1890, se stabilește că și după delimitarea pădurilor pentru trebuințele locuitorilor și ale comunei, precum și pentru pădurile administrate cumulativ, dreptul de proprietate al comunelor rămâne neatins, menținându-se granițele existente în natură¹.

Defalcarea pădurilor s-a făcut din punct de vedere silvic, economic și social.

Din pădurile destinate populației, locuitorii comunelor grănicerești se pot aproviziona, în mod gratuit, după anumite criterii, cu lemne de foc, construcție și pentru necesitățile industriei casnice.

Legea ungară precizează că, în baza unei prealabile aprobări, comuna va putea fixa taxa pentru produsele forestiere din pădurile destinate populației.

Locuitorii și comuna au drept nemijlocit, numai asupra pădurilor destinate populației, deși dreptul de proprietate al comunei este menținut și asupra pădurilor administrate cumulativ.

Aceste din urmă păduri nu pot fi folosite în mod direct de locuitorii din comună. Din pădurile administrate cumulativ, comuna ca persoană juridică are dreptul numai la veniturile rezultate, în baza unei cote.

Aceasta se precizează la paragraful 17 combinat cu paragraful 2 al legii XIX din 1890 în felul următor: veniturile pădurilor administrate cumulativ se distribuie comunelor proprietare, ca persoane juridice, după scăderea cheltuielilor de administrație și a sarcinilor comune.

Locuitorii comunei nu profită în mod direct de veniturile rezultate din administrarea și exploatarea pădurilor cumulative. Aceste venituri se încasează în comună, ca persoană juridică și sunt folosite pentru scopuri administrative, culturale, etc.

În baza legii XIX din 1890 și în baza ordinului nr. 49272 al Ministerului de Agricultură ungar, s-a înființat o Direcție silvică cu sediul în Bistrița, având însărcinarea să

¹ Magyarorszagi Rendeleték Tara 1890 II pag. 1394.

OCTAVIAN LUNGU

execute dispozițiunile cuprinse în legile XVII, XVIII și XIX din 1890 și, ca organ al statului, să administreze pădurile grănicerești.

În rezumat, putem afirma că dispozițiunile esențiale cu privire la pădurile grănicerești, cuprinse în legile din 1890, declară pădurile grănicerești ca averi comunale.

Pădurile fiecărei comune se împart în două categorii:

a) Păduri destinate locuitorilor și comunei și

b) Păduri administrate cumulativ.

Prin divizarea pădurilor în două categorii, s-au putut crea unități economice forestiere, înlesnind, conform intereselor economice și silvice, aplicarea regimului și modului de tratament optim, la pădurile administrate cumulativ.

Deși pădurile au fost împărțite în două categorii, dreptul de proprietate al fiecărei comune se menține..

Pădurile sunt trecute în administrarea statului.

Prin trecerea pădurilor grănicerești în administrarea statului, în baza legilor din 1890, dreptul de proprietate al comunelor rămâne neștirbit. Chiar legea întărește aceasta, dispunând să se păstreze atât la pădurile administrate cumulativ, cât și la pădurile destinate locuitorilor, dreptul de proprietate al fiecărei comune.

Veniturile rezultate din administrarea și exploatarea pădurilor administrate cumulativ sunt rezervate exclusiv, în baza dreptului de proprietate și în temeiul legilor ungare, comunelor proprietare. După scăderea cheltuielilor de administrație și a sarcinilor comune, aceste venituri se împart în baza unei chei de participare, între cele 44 comune din fostul district al Năsăudului.

Prin trecerea pădurilor grănicerești în administrarea statului, s-a urmărit scopuri economico-silvice și legea ungară nu atinge dreptul de proprietate, căci „nicăieri legea nu dă drept administrației de stat ca să dispună asupra substanței sau fondului proprietății, să o schimbe, să o înstrăineze, aceste sunt drepturile proprietarului, pe care chiar legea le garantează neatinse...”¹.

Comunele proprietare își apără și susțin interesele lor printr-o comisie silvică instituită în baza legii din 1890 și a instrucțiunilor date de Ministerul de Agricultură și Interne, cu nr. 80279².

Despre atribuțiunile acestei comisiuni silvice, vom trata în altă parte.

Administrarea Pădurilor Grănicerești de Direcția Silvică Bistrița

Direcția silvică cu sediul în Bistrița, înființată în baza ordinului nr. 49272 al Ministerului de Agricultură ungar, a executat toate dispozițiunile cuprinse în legile din 1890.

Organizarea acestei Direcțiunii silvice din cuprinsul fostei monarhii Austro-Ungare, cu singura deosebire ca ea a fost creată în mod special pentru administrarea pădurilor grănicerești.

Îndată după înființare, Direcția silvică a executat lucrările de delimitare a pădurilor destinate locuitorilor și comunei și a pădurilor trecute sub administrarea cumulativă.

Delimitarea pădurilor s-a făcut în baza unor proiecte întocmite de Direcția Silvică, în înțelegere cu Primăria comunală și cu Pretura. Aceste proiecte s-au afișat timp de 30 zile la Primăria fiecărei comune.

¹ Vezi Dr. V. Onișor, Legile Grănicerilor Năsăudeni, Bistrița, 1906.

² Vezi Magyarországi Rendeletek Tara 1890 II pag. 1799-1804.

Exploatarea pădurilor grănicerești din Bistrița-Năsăud

Din proprietățile fiecărei comune s-au delimitat, pentru trebuințele locuitorilor, porțiunile de pădure cele mai potrivite, atât prin situație, cât și prin proprietățile solului și s-a avut în vedere ca ele să satisfacă în mod continuu necesitățile populației din cele 44 comune grănicerești cu lemne de foc, de construcție și lemnul necesar pentru industria casnică.

Pădurile destinate populației s-au ales cu preferință în apropierea comunei.

Aceste delimitări s-au executat în baza unor studii serioase întocmite la fața locului, luându-se ca criteriu nevoile reale ale populației și urmărindu-se garantarea lor prin posibilități anuale.

Delimitarea pădurilor s-a făcut de o comisie din care făcea parte, reprezentantul Primăriei comunale, administratorul plășii și inspectorul silvic regional. Această comisie lucrând pe teren, a încheiat pentru lucrările delimitare, procesele verbale, care trebuiau să servească de baze la alcătuirea planurilor definitive. Proiectele de delimitare s-au afișat timp de 30 de zile la primăria comunală, putând fi apelate în termen de o lună de la data afișării de către toate persoanele îndreptățite; în baza capitolului al XIII-lea al textului de lege 12 din 1886, părțile puteau să apeleze hotărârile consiliilor comunale. Proiectul de delimitare restituit de comună fără apel, după trecerea celor 30 zile, a fost înaintat de Direcția silvică, împreună cu toate dosarele Ministerului de Agricultură spre aprobare. Ministerul de Agricultură a hotărât în mod definitiv asupra proiectului de delimitarea pădurilor, în conformitate cu proiectele aprobate sau modificate. În acest timp, Direcția silvică a stabilit și hotarele atât la pădurile destinate populației cât și la cele administrate cumulativ, fixând granițele naturale.

Granițele stabilite și fixate în natură pentru fiecare comună au fost trecute pe hărțile originale și pe planurile de amenajamente, păstrate în arhiva Direcției din Bistrița.

Cu ocazia stabilirii și fixării granițelor, s-au ivit multe diferende între comunele proprietare vecine și litigiile, care n-au putut fi aplanate pe cale pașnică, au fost rezolvate pe cale judecătorească.

După ce s-a delimitat partea de pădure destinată satisfacerii necesităților populației și ale comunei, restul masivului păduros din proprietatea comunelor a trecut în administrarea cumulativă. Atât pădurile destinate populației, cât și cele administrate cumulativ au fost luate în administrarea statului, prin Direcția silvică din Bistrița. În baza amenajamentelor întocmite de Direcția silvică, locuitorii pot tăia din pădurile destinate populației, parchetele scadente, în vreme ce asupra pădurilor administrate cumulativ nici comuna și nici locuitorii n-au nici un drept direct.

Pădurile cumulative se administrează ca o singură unitate economică forestieră, fără să se țină seamă de drepturile de proprietate ale fiecărei comune în parte. Administrarea și exploatarea pădurilor cumulative imprimă caracterul unei proprietăți în indiviziune, fără să se știrbească însă drepturile de proprietate ale fiecărei comune înscrisă în cărțile funduare.

Pentru pădurile destinate populației din cele 44 comune grănicerești, Direcția silvică a întocmit amenajamente pentru fiecare comună, stabilindu-se aplicarea regimului și modalităților de tratament cele mai potrivite acestor păduri.

La pădurile administrate cumulativ, s-au întocmit de asemenea amenajamente pe complexe întregi, pe unități economice forestiere, gravitând pe anumite bazine și avându-se în vedere posibilitățile viitoare de exploatare. Întreg complexul păduros nu a fost privit din punct de vedere al rentabilității și al posibilităților de exploatare. Proprietățile private care cădeau în perimetrul pădurilor administrate cumulativ și care proveneau fie prin lăzuire, fie în urma altor împrejurări, au fost schimbate cu altele de aceeași valoare în afară de perimetrul

OCTAVIAN LUNGU

pădurilor administrate cumulativ. Imobilele (clădiri) de asemenea în perimetrul pădurilor au fost expropriate, în baza procedurii de expropriere, reglementată prin articolul de lege XII din 1881.

Prin aceste măsuri, cu toate că din punct de vedere al proprietății, pădurile cumulative aparțin celor 44 comune grănicerești, ele au putut fi privite ca aparținând unui proprietar unic.

Cheia de reparație a veniturilor din pădurile administrate cumulativ a fost întocmită de Direcția silvică, în baza unor lucrări tehnice speciale. Această cheie s-a fixat luându-se drept criteriu: *dreptul de proprietate asupra pădurii, întinderea ei, productivitatea și valoarea capitalului lemnos. La calcularea valorii masivului, s-au luat ca bază prețurile la tulpină obținute pe jugăr cadastral. La pădurile cu diferite esențe, s-a luat prețul separat pentru fiecare esență rășinoasă, foioasă, etc. La porțiunile de păduri în litigiu, cheia proporțională a fost calculată separat, considerându-se aceste părți ca proprietăți separate.*

Cheia de repartitie stabilită în anul 1892 de către Direcția silvică, în baza principiilor arătate mai sus, a fost aprobată și de Ministerul de Agricultură ungar. Fiecare comună proprietară are drept de participare la veniturile rezultate din exploatarea pădurilor administrate cumulativ, numai în proporția cheii stabilite. Cheia de participare întocmită în baza dreptului de proprietate este de o importanță deosebită și repartizarea o publicăm în continuare.

Nr. crt.	Comuna	Cheia de participare
1.	Telciu	12.597.283
2.	Ilva Mare	10.828.323
3.	Bistrița-Bârgăului	8.400.572
4.	Romuli	6.841.735
5.	Rodna-Nouă	6.129.336
6.	Prundul-Bârgăului	5.531.976
7.	Maieru	4.717.293
8.	Rusul-Bârgăului	3.584.687
9.	Susenii-Bârgăului	3.485.714
10.	Josenii-Bârgăului	3.321.340
11.	Tiha-Bârgăului	2.895.055

12.	Leșu	2.747.498
13.	Nepos	2.736.568
14.	Rodna	2.404.104
15.	Măgura-Ilvei	2.381.976
16.	Ilva-Mică	1.853.937
17.	Monor	1.849.001
18.	Feldru	1.425.524
19.	Sângeorz-Băi	1.289.160
20.	Mocod	1.244.963
21.	Mititei	1.221.997
22.	Runcul Salvei	1.207.773
23.	Mijlocenii-Bârgăului	0.912.826
24.	Salva	0.887.569
25.	Bichigiu	0.751.560
26.	Parva	0.712.914
27.	Budacul de Sus	0.652.000
28.	Năsăud	0.645.813
29.	Mureșenii-Bârgăului	0.610.919
30.	Rebrișoara	0.597.647
31.	Poienile-Zăgrii	0.559.222
32.	Mărișelul	0.466.955

33.	Morăreni și	0.443.952
34.	Rușii-Munți	
35.	Poiana-Ilvei	0.441.245
36.	Gledin	0.422.473
37.	Sântioana	0.421.453
38.	Suplai	0.286.748
39.	Ragla	0.326.000
40.	Șieuț	0.308.559
41.	Rebra	0.251.912
42.	Găureni	0.216.038
43.	Coșbuc	0.201.469
44.	Zagra	0.152.353

Teritorii în litigiu

Măgura-Ilvei și Rodna-Nouă	0.058.568
Maierul și Poiana-Ilvei	0.033.381
Sântioana, Budacul de Sus, Ragla	0.019.120
Rodna-Nouă, Măgura și Maierul	0.076.587
Rodna-Nouă, Măgura, Rodna-Veche	0.093.352
Rodna-Nouă, Măgura, Poiana, Salva	0.179.811

Total 100.000.000

Exploatarea pădurilor grănicerești din Bistrița-Năsăud

Diferențele ivite între comune cu ocazia stabilirii cheii, au fost aplanate între timp, prin atribuirea procentului din cheia de participare comunelor care aveau acest drept. În urma acestui fapt, cheia a suferit unele modificări la anul 1903.

Cu toate că între timp au survenit și alte schimbări, care ar fi reclamat revizuirea cheii de participare, ea este menținută și azi sub forma veche și este menită să rămână în vigoare pe întreaga durată a revoluției pădurilor grănicerești, fixată la 120 ani.

Atribuțiunile Direcțiunii Silvice

Direcțiunea silvică Bistrița, înființată după cum știm, în baza ordinului Ministerului de Agricultură ungar cu nr. 49272, a fost constituită pentru administrarea pădurilor grănicerești, având și însărcinarea să execute toate dispozițiunile cuprinse în legile ungare din 1890. Am arătat în altă parte că această Direcție silvică a executat lucrările de delimitare a pădurilor, a întocmit amenajamentele atât pentru pădurile destinate populației din cele 44 comune grănicerești cât și pentru pădurile administrate cumulativ, a stabilit cheia de participare pentru cele 44 comune și a executat o serie întreagă de lucrări cu caracter economico-silvic, privind pădurile grănicerești.

În instrucțiunile Ministerului de Agricultură ungar, cu nr. 49272, la paragraful 34-63, se fixează atribuțiunile Direcțiunii silvice, cu privire la administrarea pădurilor grănicerești¹.

Pentru pădurile destinate locuitorilor și comunei, direcțiunea silvice îi sunt fixate următoarele atribuțiuni:

1) Direcția silvică e datoare să supravegheze paza munților comunali situați în continuitate teritorială cu pădurile administrate cumulativ.

2) Mai are însărcinarea să rezolve toate chestiunile economice, cu privire la paza și controlul aplicării codului silvic la pădurile destinate locuitorilor pentru satisfacerea trebuințelor cu lemne de foc și construcții.

3) Direcția silvică este obligată să ia toate măsurile necesare în vederea unei exploatări raționale a pășunilor alpine vecine cu pădurile administrate cumulativ.

4) De asemenea va trebui să delimiteze exploatările produselor principale, secundare și accesorii, în conformitate cu amenajamentele sau regulamentele de exploatare aprobate. În timpul exploatării se dau și toate instrucțiunile necesare în vederea unei exploatări raționale.

5) Direcția silvică execută și toate lucrările tehnice, aplicând și dispozițiunile codului silvic.

6) În legătură cu exploatările, se îngrijește și de întocmirea devizelor pentru construirea mijloacelor de transport.

7) Direcția silvică întocmește și toate planurile și devizele de împădurire, delimitând și suprafețele de împădurit. După exploatare dirijează și supraveghează prin personalul silvic, lucrările de împădurire.

8) Toate cheltuielile survenite în urma acestor lucrări sunt suportate de comuna proprietară respectivă, în interesul căreia s-a făcut.

9) Direcția silvică mai e obligată să ia și toate măsurile preventive, împotriva pagubelor survenite din forță majoră, având grijă să înlăture pagubele reale.

¹ Vezi detalii în „Magyarorszagi Rendeletek Tara” 1890 II pag. 1405-1428.

OCTAVIAN LUNGU

10) Pentru gestiunea amenajamentelor Direcția ține registre și întocmește hărțile. Urmărește și dă în judecată pe cei vinovați de delictе silvice, încasând sumele sub titlul de despăgubire și amenzile în favorul statului.

Din cele expuse, rezultă că exploatările pădurilor destinate populației pentru acoperirea trebuințelor cu lemne de foc sau de construcție cât și pentru necesitățile industriei casnice, se pot face direct de către locuitorii comunei îndreptățite. Direcția silvică, ca organ al statului, are misiunea să ia toate măsurile pentru aplicarea cu rigurozitate a codului silvic și a altor dispoziții în vederea amenajării pădurilor.

Toate lucrările pentru amenajarea pădurilor se execută de Direcția silvică prin personalul silvic, ținându-se seamă la suportarea cheltuielilor de următoarele principii.

Direcția silvică trece în bugetul ei anual, toate cheltuielile necesare cu supravegherea și amenajarea pădurilor destinate populației și anume:

1) Întocmește amenajamentele, regulamentele de exploatare și exercită un control sever cu privire la aplicarea codului silvic. Ia măsuri cu privire la exploatabilitatea economică și comercială a posibilităților anuale și se îngrijește de respectarea contractelor încheiate.

2) Execută lucrările privind regenerarea și paza pădurilor, cât și toate chestiunile economice și financiare în legătură cu administrarea pădurilor grănicerești.

3) Întocmește bugetul anului viitor, executând și toate prevederile bugetului pentru anul în curs.

4) Distribuie comunelor proprietare partea de venit ce le revine în baza cheii de participare din pădurile administrate cumulativ.

În rezumat, Direcția silvică e datoră să ia toate măsurile de ordin silvic, economic, juridic și social, dictate de interesele comunelor proprietare.

Legile ungare din 1890 mai cuprind o dispoziție foarte importantă cu privire la acoperirea deficitelor bugetare.

Dacă veniturile pădurilor administrate cumulativ n-ar acoperi toate cheltuielile de Administrație, Statul e dator să acopere această pierdere rezultată, printr-un avans soldând astfel bugetul deficitar.

Suma primită de la Stat sub formă de avans se amortizează din veniturile de anul viitor¹.

Dacă în decursul vremii, fie din cauza unei depresiuni economice, fie din cauza unor investiții mari, ar rezulta deficite bugetare, ele sunt acoperite de stat în contul veniturilor anilor viitori.

(Va urma)

¹ Vezi detalii în „Magyarorszagi Rendeletek Tara” 1890 II pag. 1420.

MONOGRAFIA

SOCIETĂȚII DE ÎMPRUMUT ȘI PĂSTRARE

„AURORA“

DIN NĂSĂUD

(1873 — 1923)

DIN ÎNSĂRCINAREA DIRECȚIUNII COMPUSĂ DE

N. DRĂGANU

ÎMPRIMERIA DR. SEBASTIAN BORNEMISA
CLUJ. PIAȚA CUZA VODĂ 16

1 9 2 4

6. Războiul mondial

Războiul mondial izbucnit în vara 1914 a avut o mare repercusiune în mersul tuturor institutelor financiare. În mod firesc și „Aurora” a trebuit să fie atinsă de evenimentele care o încurajau, cu atât mai mult că vreme îndelungată Năsăudul a fost zonă de etapă, deci în nemijlocită apropiere de front. Direcțiunea și consiliul au fost cât se poate de prevăzători în tot cursul acestui mare cataclism, care nouă românilor însă ne-a adus cel mai mare bine: înfăptuirea unității naționale mult visate. Astfel, în 6 septembrie 1914, se luură măsuri în vederea situației extraordinare provocate de război, însărcinându-se cu executarea lor directorul, vice-directorul și casier-contabil.

Urmările războiului însă au început să se simtă numai ceva mai târziu. Țăranii vânzând vitele, pe care armata le plătea foarte bine, asaltau institutul cu replătirile și depunerile lor. În schimb împrumuturi nu se cereau. Consiliul s-a văzut nevoit atunci să depună sume mari la deosebite bănci, în special la Pesti Magyar Kereskedelmi Bank din Budapesta. Astfel se depuseră până la 5 iunie 1915 74.000 cor., la 10 martie 1916 80.000 cor., în 28 iunie 1916 30.000 cor., în 17 octombrie 1916 60.000 cor., în 2 martie 1917 10.000 cor., etc. În același timp etalonul intereselor după depuneri a trebuit să fie scăzut în mai multe rânduri.

Măsura luată însă n-a dus la scop. Depunerile la alte bănci s-au dovedit împreunate cu pierdere în loc de câștig. În urmare s-a revenit și s-a hotărât să se investească sumele disponibile – vreo 300.000 cor. - în efecte de stat și împrumuturi de război lombardabile, pentru a asigura în acest chip mai mult mobilitatea afacerilor. Numai sumele care ar fi întrecut din aceste investiții au rămas să se depună la câteva bănci sigure, după puțină românești, cu procente convenabile.

Nici cu această măsură nu s-a dovedit potrivită. Renta în loc să crească a scăzut tot mai mult în paguba Societății, iar împrumuturile de război, deși s-au subscris sume relativ mici și sub presiunea autorităților, nefiind garantate prin nimic sigur, au fost cu adevărat bani zvârliți și au trebuit să fie amortizate mai târziu din partea Societății, cu nădejdea că în baza convențiilor se vor rebonifica barem în parte. Dar asupra acestei chestiuni vom reveni mai târziu.

În 28 iunie 1916 consiliul, având în vedere că terenul de război se apropiase foarte mult de sediul institutului, pentru asigurarea valorilor în caz de primejdie din partea rușilor – România în acest timp încă nu intrase în război, - a hotărât ca toate hârtiile de valoare și obligațiile să le depună la o bancă sigură din Budapesta ori Sibiu.

În baza acestei hotărâri hârtiile de stat ale Societății, în valoare nominală de 417.000 cor., încă în 25 iulie 1916 au fost trimise, spre păstrare – la recomandăția „Albinei” din Sibiu, căreia i se adresase „Aurora” mai întâi – la „Pesti Magyar Kereskedelmi Bank” din Budapesta unde și le trimise și „Albina” pe ale ei. Cu patru zile mai târziu s-au expediat la aceeași bancă și obligațiile despre împrumuturile date în sumă de 680.000 cor. Din fericire ele au fost readuse în primăvara anului 1918.

În 8 septembrie 1916 se luură măsurile necesare pentru cazul că s-ar ordona evacuarea Năsăudului, iar casier-contabilul, care în baza legii era la dispoziția ministerului de război, neîmplinind vârsta necesară pentru a fi scutit de armată, ar fi nevoit să plece din Năsăud.

În 12 septembrie 1916, în urma unei boli îndelungate și grele s-a stins directorul dr. Paul Tanco, mângâind pe ai săi că și-a împlinit datoria cu vârf și îndesat în tot locul unde a

N. DRĂGANU

fost pus și că e destul de în vârstă ca să nu-i pară rău că nu mai trăiește, iar dacă îi pare rău de ceva, e numai că se duce dintre cei vii fără să vadă învingerea României, care tocmai intrase în război, și dezrobirea poporului pentru care muncește împărțându-i lumină și tărie economică.

Substituirea directorului dispărut i-a rămas de drept vice-directorului dr. Constantin Moisil, care a fost ales apoi director în adunarea generală ținută în 24 martie 1917. tot atunci a fost ales vice-director dr. Teofil Tanco, care deocamdată a renunțat la orice remunerație.

Încă din primăvara anului 1915 începuse să se discute modificarea statutelor. Modificările cerute de împrejurări s-au putut face însă numai la începutul anului 1917, când înaintându-se tribunalului din Bistrița, s-au aprobat deodată cu noua înregistrare făcută cu nr. Cg 5/Ct 8 de la 13 iunie 1917.

Inflația monetară creștea mereu în urma prelungirii războiului. Țăranii continuau să depună bani de pe vitele vândute ori rechiziționate de armată, chiar și dacă procentul ce li se oferea era cât se poate de mic. Au fost cazuri că au cerut să li se primească depozitul și fără nici un procent. Societatea s-a văzut nevoită să mai cumpere hârtii de stat ori bonuri de tezaur și să facă depuneri mari pe la deosebite bănci care aveau trebuință de bani pentru deosebite afaceri comerciale.

În 18 august 1917 se hotărî să se cumpere 50 acții din noua emisiune a „Economului” din Cluj.

Deoarece i se făceau „Societății” deosebite oferte foarte avantajoase pentru vinderea unora din imobilele pe care le avea, în 27 octombrie 1917 s-a hotărât să se vândă casa nr. 348 și 350 cumpărată de la Mihail Băr. Din vânzarea ei s-a putut amortiza suma de 18.000 cor. din capitalul fundamental al imobilelor, care s-a redus astfel la 17.000 cor.

Prelungirea războiului făcea evidentă pentru simțul practic al țăranului nostru pierderea din partea Austro-Ungariei. Țăranii simțeau că împrumuturile de război, pe care le-au iscălit forțat de autorități, nu se vor plăti niciodată și le ofereau de vânzare. „Aurora” a primit cu plăcere să fie mijlocitoare între speculanții băncilor și bursei din Budapesta și acești țărani simpli, dar cumiști, care se resemnau să piardă ceva mai curând decât să riște mai târziu totul.

Operația i s-a încredințat casier-contabilul Leon Bancu care a condus-o cu multă chibzuială în cont deosebit. Ea a fost cât se poate de salutară pentru ținut care s-a scăpat în acest chip de o mare parte din obligațiile împrumuturilor de război. De altă parte i-a adus și Societății un oarecare câștig, cu toate că pentru întregă manipulația nu se lua decât 1%. Până la 17 mai 1918 acest câștig ajunsese la suma de 10.187 cor. 05 fil.

Împrejurările schimbate, deprecierea banului, creșterea depozitelor au adus consiliul la convingerea că nu mai este deajuns capitalul fundamental de 168.500 cor. și că urcarea lui se impune de urgență. În urmare, la 16 februarie 1918 hotărî să propună adunării generale emiterea a încă 315 părți fundamentale de nominal 100 cor., pentru ca în acest chip capitalul fundamental să se urce deocamdată la 200.000 cor. Fixă totodată și cine poate participa la subscriere și modalitățile plătirii. În 23 martie 1918 adunarea generală primi această propunere făcută în sensul art. 10 din statute și autoriză consiliul să primească membri noi până la suma amintită.

În adunarea generală următoare se raportă despre felul cum s-a făcut subscrierea noilor părți fundamentale: membrii vechi au plătit partea cu 130 cor. (+5 cor. cheltuieli), iar cei noi cu 170 cor. (+5 cor. cheltuieli). Au subscris 43 membri vechi, care au avut mai puțin de 20

Monografia Societății de împrumut și păstrare „Aurora” din Năsăud (1873-1923)

părți unul, cu totul 236 părți fundamentale, iar ca membri noi s-au anunțat 21 inși, subscriind 79 părți fundamentale. Adunarea îi primi de membri ai Societății și îi investi cu toate drepturile, iar tabloul lor îl trimise spre aprobare tribunalului.

7. După război

Încă în 28 decembrie 1918 vice-directorul dr. Teofil Tanco făcu consiliului o propunere larg motivată ca „Aurora” să fuzioneze cu banca „Mercur” din Năsăud. Consiliul, fiind în principiu de acord cu această propunere, hotărî să o prezinte adunării generale, singura în drept să decidă în această chestiune, iar până atunci alese o comisiune de trei compusă din vice-director, casier-contabil și jurisconsult, ca să intre în legătură cu banca „Mercur”, cercând modalitățile de fuzionare.

Propunerea fu prezentată adunării generale extraordinare din 15 februarie 1919, iar aceasta o primi. Pentru ca să se poată face fuzionarea era nevoie ca „Aurora” să se transforme mai întâi din „tovărășie” în „societate acționară”. Pentru acest scop se hotărî lichidarea, modificându-se art. 92 din statute, în baza căruia urma să se excontenteze mai întâi membrii ordinari, apoi părțile membrilor fondatori și o parte să formeze un fond pentru întemeierea unui spital în Năsăud, în forma următoare: „În caz de desființare se va purcede conform legii”.

Procesul verbal al adunării însă nu s-a înaintat tribunalului spre aprobare din pricina că, hotărându-se lichidarea societății „Aurora”, acela ar fi indus Societatea în registrul comercial ca societate lichidatoare, iar urmarea ar fi fost că, în sensul legii, ea n-ar mai fi putut face operațiuni noi, ci ar fi trebuit să se mărginească numai la desfacerea operațiunilor din trecut. Consiliul n-a putut lua asupra sa o răspundere atât de mare, ci a căutat să se informeze mai de aproape despre posibilitatea de a nu-și sista activitatea și totuși de a realiza transformarea. Primind informațiuni că, deoarece societatea „Aurora” vrea să-și continue activitatea ca societate acționară și să fuzioneze cu banca „Mercur”, iar declararea de lichidare e numai formalitate, și având în vedere cazurile de precedentă de la „Vorschussverein” din Bistrița și „Speranța” din Rodna, „Aurora” își poate continua și mai departe operațiunile, consiliul administrativ la 23 mai 1919 a găsit de bine să prezinte din nou adunării generale propunerea de transformare a Societății din „tovărășie” în „societate acționară” și pe aceea de fuziune cu „Mercur”-ul. Adunarea generală primi din nou propunerea, însărcinând cu lichidarea consiliului administrativ.

Consiliul a făcut publicațiile necesare, iar autoritățile în drept – acum românești – nu i-au pus piedici Societății în săvârșirea transformării pe care o dorise atât de mult și o încercase atât de mult și o încercase de atâtea ori fără rezultat. În adunarea generală din 19 iunie 1920 se citi raportul lichidatorilor în care se constata că s-au ținut termenele de publicație prevăzute de legea comercială (v. gazeta Oficială nr. 28, 29-30 și 31 din 21 august, 4 și 11 septembrie 1919) și că în timpul de 6 luni care a urmat după ultima publicație nu s-a prezentat nici o cerere din partea creditorilor. Adunarea o primi cu aprobare acest raport, respingând propunerile membrului dr. Alexiu Davidu, care se opunea transformării, și hotărî definitiv, enunțând ca concluz transformarea Societății din „tovărășie” în „societate pe acțiuni”, așa că o parte fundamentală de 100 cor. nominal să fie socotită ca o acție de 100 cor. și adăugând că „... întrucât unul ori mai mulți membri nu s-ar învoi la transformarea însoțirii sau tovarășiei în societate acționară și n-ar vrea să iscălească declarația subscrisă de majoritatea absolută a membrilor, să se considere de repășiți, iar părțile lor fundamentale și

N. DRĂGANU

tangenta fondurilor de rezervă ce li se cuvine să li se replătească”. Tangenta fondurilor de rezervă se stabili în 100 cor. după fiecare parte fundamentală. Părțile și tangenta neridicată a rămas să se treacă în contul depozitelor.

Se votară apoi statutele noii societăți pe acții cu sediul în Năsăud. Se hotărî să se aleagă 8 membri în direcțiune pe un ciclu de 4 ani și 3 membri în comisiunea censurătoare pe 1 an. Sporirea capitalului se amână până după înregistrarea societății acționare.

Membri în direcțiune au fost aleși în 19 iulie 1920 următorii: Dr. Const. Moisil, dr. Teofil Tanco, Ștefan Scridon, Emil Mărcușiu, George Chitul, Ioan Șerban din Năsăud, Leon Scridon și Gregoriu Pletosu din Bistrița.

În 12 a aceluiași luni se constituie direcțiunea alegându-și director executiv pe Leon Bancu, președinte pe Dr. Const. Moisil, vice-președinte pe Dr. Teofil Tanco, și secretar pe Emil Mărcușiu.

În 21 iulie 1920 directorul comunică în ședință sosirea deciziei nr. Fi 2/46-1920 a tribunalului din Bistrița prin care s-a înregistrat noua firmă a societății pe acțiuni „Aurora” și s-au aprobat hotărârile adunării generale din 19 iulie 1920, precum și statutele votate de acea adunare. Totodată tribunalul invită direcțiunea, ca în timp de 8 zile să-și câștige de la Ministerul de comerț permisiune pentru înființarea noii societăți. Cu aranjarea acestei chestiuni a fost însărcinat biroul, care a și rezolvat-o în timp foarte scurt.

Toți membrii Societății s-au învoit și au dat declarațiile necesare, afară de Dr. Alexiu Davidu care, fiind considerat ca repășit, a cerut să i se stabilească tangenta convenită pe cale judecătorească. În sfârșit s-a convenit și cu el în o soluție pașnică, rămânând definitivă aprobarea tribunalului în privința transformării și a noilor statute.

La 22 decembrie 1921 adică direcțiunea având în vedere că 100 părți, proprietatea lui Davidu, după starea Societății din 18 iunie 1920, făceau 59.559 lei; având în vedere că continuarea procesului i-ar fi pricinuit Societății cheltuieli foarte mari, precum și muncă intensă și pierdere de timp biroului ei, primi ofertul făcut de Dr. Alexiu Davidu prin reprezentantul său și hotărî să-i plătească 70.000 lei pentru 100 părți fundamentale, precum și să suporte cheltuielile de proces.

Într-aceea s-au continuat pertractările de fuzionare cu „Mercur”. Ele au avansat în mod îmbucurător, s-au făcut evaluări de realități, comparații de avere și s-au stabilit bonitățile. A rămas ca în timp de trei ani să se aranjeze definitiv orice diferend financiar între cele două bănci. S-au aranjat chiar și chestiunile personale în cea mai mare parte. Societatea avea să poarte numele „Aurora”, iar scopul, durata, organizarea și administrarea ei trebuiau să fie stabilite prin statute și regulamente speciale. Baza actului de fuzionare trebuia să fie bilanțul ambelor institute pe anul de gestiune 1919. Dar deodată direcțiunea plenară a băncii „Mercur” a revenit, fixând noi condițiuni pentru fuzionare și comunicându-le „Aurorii” prin scrisoarea nr. 23-1920 a directorului ei executiv. Consiliul administrativ al „Aurorii” le-a discutat în ședința sa de la 31 martie 1920 și le-a găsit absolut inacceptabile, mai ales fiindcă rolul consiliului ar fi fost șters aproape cu totul, fiind pus la discreția directorului care ar fi ajuns atotputernic. În urmare le-a respins degajându-se de orice răspundere pentru eșuarea fuziunii.

Nereușind dezvoltarea mai departe a Societății în acest chip, consiliul s-a văzut nevoit să se gândească la sporirea capitalului societar, pentru ca acesta să fie în proporție cu depunerile care crescuseră în măsură foarte mare, precum și cu trebuințele deosebitelor feluri de operațiune. În 8 decembrie 1920 hotărî deci să ceară încuviințarea necesară a Ministerului Finanțelor și stabili propunerea de prezentat adunării generale în privința emiterii acțiunilor și a modalității subscrierii. Primindu-se încuviințarea cerută s-a convocat o adunare generală

Monografia Societății de împrumut și păstrare „Aurora” din Năsăud (1873-1923)

extraordinară pe ziua de 30 decembrie 1920. În aceasta -a modificat art. 6 din statute, fixându-se că capitalul societar e alcătuit din acții de câte 100 lei valoare nominală, contrase din câte două acții de 100 cor. valoare nominală.

El se poate spori după trebuință prin hotărârea adunării generale, la propunerea direcțiunii, cu o nouă emisiune de acții în sensul legii. Prin noua emisiune el se urcă la 500.000 lei, în loc de un milion de coroane cum se hotărâse la început, deoarece între timp se ordonase schimbarea coroanelor în lei.

Tribunalul din Bistrița aprobă aceste hotărâri prin decizia sa nr. Fi 29-1921 b.

După transformarea societății din „tovărășie” în societate acționară în mod firesc s-a reintrodus, de astă dată în toată regula, operația cu cambii, precum și contabilitatea dublă necesară pentru aceasta. Pentru cei ce preferă împrumuturile ipotecare se acordă și mai departe astfel de împrumuturi.

Dar de la izbucnirea războiului mondial Societatea a încercat și alte operații. Astfel a finanțat un oarecare timp punerea în comerț a apei minerale „Hebe” din Sângeorzul-român. Din aprilie 1919 însă a renunțat la această operație, întâmpinând multe greutăți și neavând personal suficient.

A luat parte la acțiunea de aprovizionare a ținutului în vremea cea mai critică, când populația secătuită după război avea mare nevoie de bucate care trebuiau aduse din mari depărtări. „Aurora” s-a mulțumit cu câștigul cel mai mic posibil pentru a-și satisface clientela care o sprijinea tot mai mult. A renunțat însă și la această întreprindere, ca și la alte câteva întreprinderi comerciale la care luase parte, de o parte deoarece personalul de care dispunea nu era de ajuns, de altă parte fiindcă nu voia să se expună la pierderi inerente afacerilor cu mărfuri expuse la stricăciune, mai ales că Năsăudul e un centru mic, în care desfacerea repede e cu neputință.

În sfârșit exportul, importul și valuta, ca urmare a războiului, încă sunt supuse la continue vacilațiuni, din pricina cărora un institut de bani mai mic nu se poate aventura în întreprinderi în legătură cu ele fără a risca să piardă sume care-i pot pricinui un adevărat dezastru.

O operație care, după acoperirea tuturor cheltuielilor și remunerarea funcționarilor pentru munca specială împreună cu ea, i-a adus frumosul beneficiu de 435.797 lei a fost schimbul coroanelor în lei, nu li se detraseră cele 5% admise de lege. Acest beneficiu a fost împărțit după un proiect stabilit în ședința de la 8 decembrie 1920 și votat de adunarea generală din 19 iunie 1920 în felul cum urmează:

1. Fondului de rezervă ordinar.....	Lei 100.000,00
2. Fondului de rezervă ordinar.....	Lei 21.250,00
3. Fondului de rezervă special.....	Lei 31.625,00
4. Fondului de pensii.....	Lei 45.850,00
5. Fondului cultural și de binefaceri.....	Lei 84.250,00
6. Pentru întreținerea edificiilor.....	Lei 3.437,50
7. Crearea unui fond pentru eventuale pierderi.....	Lei 100.000,00
8. Din restul de 49.384 lei 50 bani s-a dat:	
a) Internatului liceului din Năsăud.....	Lei 10.000,00
b) Școlii primare fundamentale din Năsăud.....	Lei 3.000,00
c) Căminului studenților din Cluj.....	Lei 5.000,00
d) Fondului trotuarului din Năsăud.....	Lei 10.000,00
e) Soldaților din Năsăud pentru pomul de Crăciun.....	Lei 1.000,00

N. DRĂGANU

f) Remunerațiunii direcțiunii, comisiunii de supraveghere și funcționarilor.....Lei 20.384,50

O operație foarte importantă, care și acum este în curs, este manipularea banilor trimiși din America de românii plecați din ținutul Năsăudului. Ei își trimit banii agonisiți acolo prin „Aurora”, parte pentru ca să nu să expună la furturi în cursul călătoriei spre casă, parte înainte de a se întoarce acasă pentru a se transmite familiilor lor. În sfârșit sunt unii care-i trimit ca depozit spre păstrare până la reîntoarcere. Deși s-au făcut încercări din partea altor bănci ca să acapareze acest fel de operații acest fel de operație al „Aurorii”, nu le-a reușit, ceea ce e dovada învederată de marea încredere de care se bucură institutul, care a știut să-și servească clientela cu punctualitate, bunăvoință și fără a cruța oboseala pentru a căuta, a aduce și trimite la destinație banii trimiși din America, luând în schimb cel mai mic procent obișnuit în astfel de împrejurări. În privința aceasta actualul director Leon Bancu și-a câștigat un merit netăgăduit, organizând o secție specială a acestei operații sub propria sa conducere și supraveghere. „Aurora” are din această operație un mare folos: depozitele americanilor îi fac cu puțință să lucreze cu banul propriu între orice împrejurări.

În cursul anului 1923 „Aurora” a încercat și o operație comercială cu exportul de lână. Lâna din ținutul Năsăudului însă, fiind relativ aspră, nu s-a dovedit potrivită pentru export și Societatea a fost nevoită să desfacă vagonul cumpărat între țărani din Năsăud și jur. Din această desfacere a rezultat un venit brut de 14.940 lei, din care scăzându-se remunerațiunile deosebite acordate funcționarilor însărcinați cu această muncă specială în sumă de 1.800 lei, a rămas un beneficiu net de 13.140 lei.

Firește, operând în chipul arătat mai sus, cu precauțiune și totuși destul de intens, fără a avea nevoie de ban străin, bilanțul Societății s-a prezentat în anii din urmă în cele mai bune condițiuni posibile, fiind cât se poate de real. S-a amortizat împrumutul de război ungar în valoare nominală de 140.000 cor.; nu s-au socotit interesele restante, cele convenite după depozitul de 166.000 cor. de la „Pesti Kereskedelmi Bank”, nici interesele de 4 % convenite după renta ungară de 322.000 nominal, neridicate din 1918.

O hotărâre de mare importanță s-a luat în ședința ținută în 27 iulie 1921, anume de a participa la sporirea capitalului societății „Hebe” din Sângeorzul-român cu suma de 400.000 lei. E un interes național ca această stațiune balneară să se dezvolte cât mai mult și ca stăpânirea ei să rămână în mâini românești.

În ședința consiliului de administrație ținută în 12 iulie 1920 se hotărî să se redacteze un statut pentru fondul de pensiuine al funcționarilor și servitorilor angajați la „Aurora” și un nou proiect de regulament intern. Cel dintâi a fost votat în adunarea generală extraordinară din 30 decembrie 1922. regulamentul de serviciu și Regulamentul disciplinar a fost votat în ședința plenară a Consiliului de administrație de la 8 mai 1923, de la care le dăm în anexă, sunt alcătuirii moderne și bine gândite, o dovadă de spiritul larg și înțelegător al celor ce stau în fruntea „Aurorei”.

Răspunzând dorinței generale, adunarea generală din 30 decembrie 1922 hotărî organizarea unei filiale în Bistrița.

În adevăr în orașul Bistrița nu se află acum nici un institut de bani românesc, care să se ocupe cu împrumuturi pentru țărani, deoarece banca „Coroana” și-a mutat sediul la Cluj, iar „Bistrițana” a fuzionat cu Banca centrală pentru industrie și comerț din Cluj, care se ocupă de afaceri aproape exclusiv comerciale și industriale. „Aurora” a avut și în trecut și mai avea și la această dată clienți, atât în Bistrița, cât și în comunele învecinate Bistriței, ca Șieu, Șieuț, Monor, Gledin ș. a. Ea se bucură și în ținutul Bistriței de același nume bun ca și pe Valea Someșului, mulțămită bunăvoinței și promptitudinii cu care își tratează clienții. Cu

Monografia Societății de împrumut și păstrare „Aurora” din Năsăud (1873-1923)

organizarea filialei fură însărcinați membrii consiliului administrativ cu sediul în Bistrița, Dr. Leon Scridon și Gr. Pletosu, cel dintâi cu remunerație de 1.000 lei, cel din urmă cu 300 lei pe lună. Aceștia închiriară locul necesar în strada Spitalului nr. 19 (etaj) cu 500 lei lunar. Se cumpără o casă de fier Wertheim cu 150.000 lei și se angajă ca contabil interimar, pentru un an de probă, maiorul de intendatură Heinrich Zobel cu o leafă lunară de 2.500 lei. Cu cenzurarea socotelilor se însărcinază I. Pop, I. Mihăilaș, Const. Flămând, I. Dologa și D. Budușan, punându-li-se în vedere o remunerație anuală de câte 600 lei.

Filiala a început să funcționeze în 15 august 1923, după ce se făcu, cum e obiceiul românesc, o sfeștanie de cei doi protopopi români din Bistrița, la care participă cea mai mare parte din membrii Consiliului de administrație și comitetului de censored, atât ai centralei, cât și ai filialei.

Condițiile de funcționare ale filialei sunt cele fixate în ședința consiliului administrativ ținută în 11 august 1923, și anume în general:

„Toate dispozițiunile statutelor societății, ale statutelor fondului de pensuni și ale regulamentului de serviciu și disciplinar în vigoare la centrală rămân valabile și la filială, fiind cunoscute atât de domnii delegați ai Consiliului, cât și de funcționari. Asemenea se vor respecta la Filială toate dispozițiunile și instrucțiunile ce se vor primi de la Centrală de aici înainte, fiind acelea emise din partea forurilor competente”.

În privința conducerii și afacerilor Filialei se stabilesc următoarele:

1) *Acordarea împrumuturilor.* Considerând că interesul Societății este să poată satisface cât mai repede orice cerere a clienților, votările împrumuturilor până la suma de Lei 10.000 să se facă din partea delegaților consiliului, Dr. Leon Scridon dirigent-delegat și Gregoriu Pletosu controlor-delegat, care apoi să fie aduse în ședință pentru posta-probare și din partea celor 5 censored aleși și numai după post-aprobare să fie transpuse toate actele la Centrală ca să treacă prin ședința consiliului de administrație.

Deocamdată să nu se acorde împrumuturi mai mari ca 10.000 lei, afară de cazuri excepționale, când se pot acorda până la cel mult 50.000 lei pe lângă votarea unanimă a delegaților și a censored.

Cererile mai mari de 50.000 lei să fie transpuse pentru votare Centralei.

Să se socotească la creditele cambiale țărănești 16%, la creditele de Ct. crt. 16%. Întrucât însă ar fi vorba de afaceri, să se socotească un % mai mare, în baza învoielii cu debitorul.

Să se ajute cu credit mai cu seamă populația noastră și numai în cazuri excepționale străinii, care și așa nu vor depune la Filială, rămânând ca tot populația noastră să ne ajute cu depuneri.

2) *Depunerile spre fructificare.* Se primesc orice depuneri spre fructificare, adică depuneri la vedere, pe termen fix ori stabile, socotindu-se interese de 5% net. Biroul poate acorda

la depuneri stabile 6% net, iar în cazuri excepționale, fiind vorba de o depunere mai mare stabilă chiar și 7% net. În tot cazul condițiunile eventuale se vor nota în libelul de depuneri și în cartea de depuneri.

După posibilitate să nu se țină strict de dispozițiunile statutelor privitoare la replătirea depunerilor, plătindu-se la cerere – când dispune casa de numerar – chiar și depuneri mai mari imediat, căci în baza experienței de până acum numai așa se câștigă deplina încredere a deponenților. Numai la sume de peste 20.000 lei se va cere așteptare de 1-2 săptămâni.

3) Pentru început Filiala va primi de la Centrală un ajutor până la suma de

N. DRĂGANU

1.000.000, plătindu-se succesiv, după trebuință.

Despre sumele împrumutate se va ține evidența reciprocă, contându-se în formă de Ct. Crt.

La p. 4) se înșiră informatorii care se recomandă pentru satele din jurul Bistriței și care vor primi un angajament în scris în baza căruia vor răspunde cu averea proprie pentru informațiile date.

5) Firma și toate actele privitoare la Filială vor fi semnate de către delegații consiliului și anume în baza Statutelor, scrisorile simple le poate semna singur dirigentul-delegat, iar toate actele cealalte numai cu controlorul delegat, membru în consiliu.

Scrisorile recomandate, plicurile cu bani poștali și asemnatele de bani le va semna deocamdată dirigentul-delegat, care împlinește și funcțiunea de casier, iar în absența lui contabilul interimar.

În 17 octombrie 1923 se aduse la cunoștința consiliului administrativ că tribunalul din Bistrița n-a aprobat statutele filialei din Bistrița care, împreună cu hotărârile cuprinse în procesul verbal despre adunarea generală ținută în 28 aprilie 1923, trebuie modificate și completate. Făcându-se schimbările și completările cerute, tribunalul le aprobă apoi cu nr. 33/14-1923.

Pentru a se desăvârși organizarea filialei în 12 septembrie 1923 se primi ofertul lui Dr. Cornel Biss și Dr. Leon Scridon, avocați în Bistrița, care se obligă să caute datele de la cartea funduară pentru Filială pe răspunderea materială proprie, iar în 28 decembrie 1923 se hotărî să se sporească creditul Filialei de la 1.000.000 lei la 1.500.000 lei, plătibili în rate conform cererii.

Deschiderea filialei în Bistrița a stârnit de la început aprobarea tuturor. Ba s-a cerut să se facă filiale și în alte părți. Astfel în 26 iulie 1923 se primi o scrisoare de la protopopul Pamfil Grapini care cerea înființarea unei filiale în Șanț (Rodna-nouă). I s-a răspuns însă că deocamdată „Aurora” nu se poate angaja în două direcții, mai ales avându-se în vedere criza de numerar care în vremea din urmă începuse să se manifeste tot mai acut.

Dintre cealalte hotărâri aduse înainte de adunarea generală pe 1923 mai înregistrăm următoarele:

În 14 decembrie 1923 la cererea unor deponenți a trebuit să se ridice procentul dobânzilor după depunerile spre fructificare de la 5% la 7% și la 8%. Urmarea a fost că cu două luni mai târziu, în 28 decembrie 1923, direcțiunea a fost nevoită să propună, începând cu 1 ianuarie 1924, sporirea procentului după creditele cambiale, personale și ct. curent neintabulate de la 16%-18%, la Centrală, iar la Filială până la 20%, acesta fiind cel mai mic procent cu care lucrează acum băncile.

În aceeași ședință se hotărî să se depună suma de 100.000 lei din beneficiul anului 1923 ca un fel de rezervă.

În ședința ținută de consiliul administrativ în 23 ianuarie 1924 încă se aduseră câteva hotărâri importante.

Astfel mai întâi se aprobară cheltuielile făcute cu repararea celor trei case ale institutului, în sumă totală de Lei 53.745,44.

În urma înmulțirii operațiunilor la Centrală se constată trebuința de a se angaja cel puțin încă un funcționar și a fost angajat Traian Anton în funcțiune de casier definitiv.

Din aceeași pricină și mai ales fiindcă s-au introdus operațiunile cambiale, s-a găsit de bine ca „Aurora” să se înscrie ca membru în „Asociațiunea Băncilor Române”, care să fie invitată a-și trimite expertul pentru a verifica socotelile anului 1923 înainte de adunarea generală. „Solidaritatea” a trimis ca expert pe Dl. E. Chiffa, care sosind în Năsăud în 5 aprilie

Monografia Societății de împrumut și păstrare „Aurora” din Năsăud (1873-1923)

1924, a făcut controlul și verificarea cerută, găsim tot în deplină ordine.

În sfârșit în aceeași ședință, constatându-se că beneficiul anului 1923 e mai mult decât satisfăcător, s-au propus amortizările de făcut și s-au luat măsuri pentru sporirea fondurilor de rezervă și a celui de pensie în felul următor.

Se amortizează cin Contul Provizioni:

1. Ctul Mobilier întreg la Centrală.....	Lei 6.525,75
Ctul Mobilier întreg la Filială.....	<u>Lei 21.920,00</u>
	Lei 28.920,75

2. Agio, adică sumele care trec peste nominalul acțiunilor cumpărate de societate în cursul anului de gestiune 1923, și anume:

a) „Hebe”, șoc. acț. cump. nom. Lei 400.000 cu Lei 420.000, agio Lei 20.000.

b) „Bihoreana”, șoc. acț. cump. nom. Lei 2.500 cu Lei 3.125, agio Lei 625.

c) „Creditul Industrial”, cump. Nom. Lei 50.000 cu lei 52.500, agio Lei 2.500 – în total Lei 105.316,19.

Fondurile se alimentează precum urmează:

1. Pr. Ctul Profit și Pierdere:

a) Fondul general de rezervă interese de 10%..... Lei 42.275

b) Fondul special de rezervă interese de 9%..... Lei 6.250

c) Fondul cultural și de binef. interese de 10%..... Lei 1.000

d) Fondul pentru întreț. edif. interese de 9%..... Lei 1.000

Total pr. Ctul Profit și Pierdere..... Lei 78.435

2. Pr. Ctul Provizioni:

a) Fondul gen. de rezervă dotație extraord. pentru completare
la Lei 500.000.....

Lei 34.977

b) Fondul special de rezervă dotație extraord. pentru completare

la Lei 75.000..... Lei 2.000

c) Fondul de pensie dotație extraord. pentru completare

la Lei 250.000..... Lei 36.000

Total pr. Ctul Provisoriu..... Lei 72.977

În 22 februarie 1924 Fondul de pensie a fost sporit încă cu 25.000 lei. Tot atunci s-a mai întemeiat un fond pentru amortizarea creanțelor dubioase, votându-se spre acest scop 100.000 lei. În acest chip totalul averii fondurilor s-a urcat la frumoasa sumă de Lei 1.025.000.

În ședința plenară a consiliului de administrație și a comitetului de cenzori s-a discutat raportul directorului executiv asupra gestiunii anului 1923, aprobându-se în întregime. Deoarece el cuprinde și propunerile pentru adunarea jubiliară de 50 de ani din 18 mai 1923, în special pe aceea făcută în privința sporirii capitalului societar la Lei 1.000.000, îl reproducem mai la vale întocmai.

(va urma)

ASPECTE PRIVIND MORILE DIN LOCALITATEA SÂNGEORZ BĂI PÂNĂ LA NAȚIONALIZARE

Dorin Dologa

Apariția morilor țărănești, a piuelor și a atelierelor la țară reprezintă apariția unor forme incipiente de dezvoltare industrială. Data exactă a apariției morilor țărănești de la Sângeorz-Băi nu se cunoaște cu exactitate. Primele mențiuni documentare privind existența unor mori la Sângeorz-Băi datează din anul 1717, când, cu prilejul invaziei tătarilor, sunt incendiate trei mori¹.

Morile țărănești au apărut ca urmare a unei necesități. Țăranii nu aveau de unde să cumpere produse făinoase. În această situație ei erau nevoiți să semene și să culegă ceea ce obțineau. Este vorba despre soiuri de porumb, grâu și orz adaptate la zonele submontane și de deal, cum era și cea de la Sângeorz-Băi. Aceste cereale aveau o productivitate mai redusă, datorită condițiilor de sol și climă, dar ele asigurau necesarul de hrană pentru oameni și animale.

Conscripția din anul 1750 menționează existența la Sângeorz-Băi a unui număr de șase mori țărănești². Construcția unei mori țărănești era costisitoare. De aceea, pentru edificarea unei mori se asociau mai multe familii de țărani. Cele șase mori din Sângeorz Băi aparțineau unui număr de 16 asociații³.

Morăritul constituise în perioada Evului Mediu un privilegiu regal și nobiliar. Creșterea puterii economice, a nivelului de trai, era esențială în comunele grănicerești, între case se afla și comuna Sângeorz-Băi. În anul 1810 s-a permis vânzarea morilor erariale⁴ către grăniceri. Autoritățile habsburgice au luat măsuri pentru creșterea nivelului de trai în zona grănicerească a Năsăudului din motive pragmatice.

În primul rând, creșterea nivelului de trai asigura creșterea populației și în consecință mai mulți recruți pentru Regimentul II românesc de graniță de la Năsăud. Autoritățile habsburgice știau că dacă viitorul recrut trăia bine, era bine hrănit, atunci avea o bună condiție fizică, ceea ce îl făcea apt pentru a face față condițiilor de pe câmpul de luptă. Conscripția grănicerilor năsăudeni din 1763-1764 menționează faptul că la Sângeorz-Băi din cele 412 gospodării de grăniceri un număr de 151 de capi de familie (36,65 %) erau neapți sau invalizi⁵.

Pe de altă parte, prin creșterea nivelului de trai al populației din zona grănicerească se asigura stabilizarea acesteia. Dacă populația avea un nivel de trai mai ridicat în comparație cu alte zone, nu mai era tentată să fugă peste graniță în Moldova. În perioada 1735-1777 un număr de 86 de familii din Sângeorz-Băi au plecat și s-au stabilit în Bucovina⁶.

În condițiile favorabile de la începutul secolului al XIX-lea, la Sângeorz-Băi au apărut câteva mori noi. În ajurul anului 1815 a fost construită moara care în anul 1947 aparținea lui

¹ Virgil Șotropa, *Tătarii în Valea Rodnei*, în „Arhiva Someșană. Revistă istorică - culturală”, nr. 28, Năsăud, 1940, p. 40.

² Nicolae Dunăre (redactor responsabil), *Bistrița-Năsăud. Studii și cercetări etnografice*, Bistrița, 1977, p. 235.

³ *Ibidem*, p. 235.

⁴ De stat.

⁵ Pompei Boca, *Cu privire la Conscripția grănicerilor năsăudeni din 1763-1764, II*, în „Arhiva Someșană. Studii și comunicări”, Năsăud, vol. III, 1975, p. 191.

⁶ Ioan Bureacă, *Aspecte ale bejeniei în veacul al XVIII-lea din Județul Bistrița-Năsăud*, în Ștefan Dănilă (redactor responsabil), „File de Istorie. Culegere de studii, articole și comunicări”, vol. I, Bistrița, 1971, p. 164.

Dorin Dologa

Andronese D. Ion. În jurul anului 1835 a fost construită moara care aparținea în anul 1947 lui Andronese Anton. În jurul anului 1837 au fost edificate cele două mori care aparțineau în anul 1947 Primăriei comunei Sângeorz-Băi¹. Morile care aparțineau Primăriei comunei Sângeorz-Băi fuseseră donate acesteia de către Maxim Lica². În perioada respectivă exista obiceiul ca persoanele mai înstărite să facă donații în favoarea comunității grânicerești din care proveneau, pentru a o ajuta. Locuitorii satelor năsăudene militarizate se simțeau solidari între ei și se manifestau ca și membrii ai unei comunități unitare.

Morile țărănești erau construite de către meseriași. Forța motrice a morilor țărănești era apa. Ele erau așezate acolo unde era apa. Găsirea locului potrivit, amenajarea lui, aranjarea fluxului de apă în așa fel încât acesta să acționeze eficient, calcularea dimensiunii roții în funcție de piatra de moară și capacitatea de măcinare, necesitau cunoștințe care nu erau la îndemâna oricui. Toate aceste lucruri erau făcute de către oameni calificați.

În anul 1948 la Sângeorz-Băi trăiau 4.434 locuitori. Necesarul de măciniș era de două sute de kilograme pe cap de locuitor, ceea ce însemna 886.800 kg. La Sângeorz-Băi existau un număr de cinci mori. Dintre acestea, două aparțineau Primăriei, iar celelalte trei aparțineau lui Petri Simion, Andronesi Anton și Andronesi D. Ion. Toate cele cinci mori aveau pietre de măcinat. Nici una dintre cele cinci mori nu dispunea de silozuri sau de magazii de depozitare³.

Cele două mori care aparțineau Primăriei erau mori comunale și aveau o capacitate de măcinare de 980 kg de grâu și 980 kg de porumb în 24 de ore fiecare. Starea clădirii și a utilajelor uneia dintre mori era satisfăcătoare, în timp ce ale celeilalte mori necesita reparații. În ceea ce privește forța motrică, una dintre mori avea trei cai putere, iar cealaltă șase cai putere. Cei doi morari care activau la cele două mori comunale erau calificați. Una dintre mori se afla în sat, iar cealaltă la o distanță de un kilometru depărtare⁴.

Morile lui Petri Simion, Andronesi Anton și Andronesi D. Ion erau mori particulare și aveau o capacitate de măciniș de 1.920 kg de grâu și 1.920 kg porumb în 24 de ore fiecare. Toate cele trei mori particulare se aflau într-o stare bună. În ceea ce privește forța motrică, fiecare din cele trei mori particulare aveau trei cai putere. Dintre cele trei mori particulare, cele ale lui Petri Simion și Andronesi D. Ion aveau fiecare câte un morar calificat, iar cea a lui Andronesi Anton avea un morar necalificat. Morile lui Andronesi Anton și Andronesi D. Ion se aflau în sat, iar moara lui Petri Simion se afla la o distanță de doi km depărtare⁵.

Morile comunale, care aparțineau Primăriei, purtau denumirea de „Moara din Sus” și „Moara din Jos”. În anul 1948 „Moara din Sus” se afla la nr. 539, iar „Moara din Jos” se găsea la nr. 124⁶. Ele satisfăceau necesitățile de măcinat ale locuitorilor din partea din sus și din partea din jos a localității Sângeorz-Băi.

Morile comunale din Sângeorz-Băi nu erau de mari dimensiuni. „Moara din Sus” avea zidurile din piatră și era acoperită cu șindrilă. Ea avea trei încăperi și o suprafață clădită de 112 m². Starea morii era mediocră, ea având gradul de uzură de 50 %. Valoarea construcției morii era de 252.000 de lei stabilizați. Clădirea care adăpostea roata hidraulică era construită din scândură și era acoperită de asemenea cu scândură. Clădirea avea o singură încăpere și o suprafață de 21 m². Starea clădirii care adăpostea roata hidraulică era mediocră, ea având gradul de uzură de 50 %. Valoarea clădirii era de 6.000 de lei stabilizați. Moara avea și o anexă, un coteț de animale construit din bărne de lemn și acoperit cu șindrilă. Cotețul avea două încăperi și o suprafață de 8 m². Valoarea anexei era de 6 000 de lei stabilizați⁷.

¹ Serviciul Județean Bistrița-Năsăud al Arhivelor Naționale (în continuare SJANBN), fond *Primăria comunei Sângeorz Băi*, dosar 16, f. 22.

² *Idem*, dosar 48, ff. 50, 59.

³ *Idem*, dosar 77, f. 271.

⁴ *Ibidem*, f. 271.

⁵ *Ibidem*, f. 271.

⁶ *Idem*, dosar 47, f. 2.

⁷ *Idem*, dosar 48, f. 59.

Aspecte privind morile din localitatea Sângeorz-Băi până la naționalizare

„Moara din Jos” avea zidurile din piatră și era acoperită cu șindrilă. Ea avea trei încăperi și o suprafață clădită de 100 m². Starea morii era mediocră, ea având gradul de uzură de 50 %. Valoarea construcției morii era de 300.000 de lei stabilizați. Moara avea și anexe, formate din cotețe pentru porci, construite din bârne de lemn și acoperite cu șindrilă. Cotețele aveau trei încăperi și o suprafață de 45 m². Valoarea anexei era de 10.000 de lei stabilizați¹.

În ceea ce privește utilajele morilor comunale, una dintre mori avea două perechi de pietre cu un diametru de 110 cm, grosimea de 25 cm și 15 cm, cu două roți de apă de 210 și 240 cm, cu două fuse grindei de 500 cm și 650 cm, cu două roți dințate de 150 cm și două fuse de fier la piatră de 120 cm. Cealaltă moară avea două perechi de pietre cu un diametru de 110 cm, grosimea de 25 cm și 15 cm, cu două roți de apă de 200 cm, cu două fuse grindei de 500 cm și 650 cm, cu două roți dințate de 150 cm și două fuse de fier la piatră de 150 cm².

Ca orice instalație, morile aveau o anumită perioadă de funcționare, după care trebuiau reparate, deoarece utilajele se uzau, iar construcția se șubrezea. Cele două mori care aparțineau Primăriei comunei Sângeorz-Băi au fost reparate sumar în 1936-1937. În anul 1956 cele două mori comunale se aflau într-o stare necorespunzătoare³. Devizul estimativ de reparații al morii comunale nr. 1 era de 24.500 de lei, iar al morii comunale nr. 2 de 28.000 de lei. Repararea celor două mori comunale necesita alocarea sumei de 52.500 de lei⁴. În anul 1959, moara nr. 2, care aparținea Sfatului Popular al comunei Sângeorz-Băi a fost reparată sumar. Reparația a costat 3.162 de lei, din care 1.352 de lei reprezenta valoarea materialelor, care fuseseră asigurate de către Sfatul Popular al comunei Sângeorz-Băi⁵.

Cele două mori comunale au fost exploatate la maxim, dar nu s-a mai investit pentru repararea lor. În anul 1948 principalele mijloace de producție au fost naționalizate. Atât morile comunale, care aparțineau Primăriei comunei Sângeorz-Băi, cât și cele particulare, au avut fost afectate odată cu instaurarea unei noi ordini politice, economice și sociale, cea comunistă, în România. În anul 1950 morile comunale au trecut în cadrul Gospodăriei chibzuite „9 Mai”, care aparținea de Comitetul Provizoriu al Plasei Rodna⁶. Ulterior morile comunale au trecut în proprietatea Întreprinderii „George Coșbuc” Năsăud. În anul 1957 morile comunale au trecut din proprietatea Întreprinderii „George Coșbuc” Năsăud în cea a Sfatului Popular al comunei Sângeorz-Băi.⁷ Acest lucru s-a petrecut deoarece se înființaseră între timp mori mari, care aveau o rentabilitate crescută, iar Statul nu mai avea nevoie de morile comunale.

În ceea ce privește morile particulare din Sângeorz-Băi, acestea nu au fost naționalizate în anul 1948, ci au fost lăsate mai departe în proprietate particulară. Cu toate acestea, Statul exercita un control strict asupra morilor particulare prin intermediul reprezentanților sfaturilor populare. Morile particulare funcționau în regim de prestări de servicii către populație. Pentru a putea funcționa, ele aveau nevoie de o autorizație, care era obținută în schimbul unei anumite taxe. Acest lucru era firesc, ținând seama că toți salariații plăteau impozit pe salariu și s-ar fi creat o discrepantă ca morile particulare să nu plătească nimic la Stat. Taxele erau însă mari, deoarece se urmărea desființarea categoriei micilor întreprinzători.

În ceea ce privește morile comunale, sumele necesare reparării acestora fuseseră colectate, dar ele nu au mai fost folosite în acest scop. În perioada 1 ianuarie 1949-30 noiembrie 1949 totalul deverului la cele două mori care aparțineau Primăriei comunei Sângeorz-Băi a fost de 121.091 lei⁸. Deverul reprezenta volumul vânzării de mărfuri exprimat în bani. Structura prețului de cost este

¹ *Ibidem*, f. 50.

² *Idem*, dosar 48, f. 71.

³ SJANBN, fond *Sfatul Popular al comunei Sângeorz Băi*, dosar 328, f. 26 și dosar 433, f. 4.

⁴ *Idem*, dosar 328, f. 29 și dosar 433, f. 10

⁵ *Idem*, dosar 373, f. 1.

⁶ *Idem*, dosar 83, f. 466.

⁷ *Idem*, dosar 464, f. 114.

⁸ SJANBN, fond *Primăria comunei Sângeorz Băi*, dosar 18, ff. 61, 63.

Dorin Dologa

alcătuită în linii mari din materii prime și materiale, din valoarea forței de muncă (salarii), din forța motrice, energie, asigurarea de utilități, regii și din amortismente. Amortizarea intră în prețul de producție. La prețul de producție se adaugă beneficiul, obținându-se astfel prețul de vânzare. Amortismentul avea o anumită formulă de calcul. O moară costa o anumită sumă de bani. Ea avea o anumită durată de funcționare, după care trebuia reparată sau reconstruită, deoarece utilajele se uzau, iar clădirea morii se șubrezea. Pentru obținerea banilor necesari reparării sau construirii unei mori noi, se împărțea suma de bani care reprezenta valoarea totală a morii, la durata de funcționare a acesteia. Valoarea obținută, defalcată pe luni, se adăuga la prețul de producție. Acesta era amortismentul. Coeficientul de amortisment al celor două mori comunale din Sângeorz-Băi era de 10 % din valoarea uiumului. În ceea ce privește cotele de amortisment datorate și vărsate, 85 % din cotă a fost vărsată în contul Băncii de Credit și Investiții București, iar 15 % în contul Ministerului Agriculturii¹. Cota de 85 % vărsată în contul Băncii de Credit și Investiții București intra în fondul Statului, iar cota de 15 % intra în contul Ministerului Agriculturii ca organ tutelar. Cel care colecta amortismentul era Statul, pentru că el era proprietarul și deci investitorul.

Deoarece după instaurarea comunismului Statul a fixat prețurile produselor agricole fără să țină seama de valoarea reală a acestora pe piață, morile au început să fie nerentabile. În trimestrul IV al anului 1949, moara comunală nr. 1 din Sângeorz-Băi a obținut venituri de 40.000 de lei și a avut cheltuieli de 36.000 de lei. Beneficiul trimestrial era de numai 4.000 de lei. Acest lucru se datora mai multor factori. Moara era mică, având o capacitate de măciniș de numai 1.920 kg în 24 de ore, din care 230 de kg, adică 12 %, era reprezentat de uium. Prețul fixat oficial la uium era mic față de cheltuielile de regie și administrare a morii. Pentru remedierea acestei situații, se solicita organizarea pe lângă moara comunală a unei exploatare anexe, cum ar fi fost o crescătorie de porci sau de păsări. Se solicita totodată ca uiumul rezultat și o cotă parte de cereale să fie lăsată morii comunale, pentru a putea fi valorificată la prețul pieții².

Solicitarea nu a fost aprobată, astfel încât morile comunale au continuat să fie nerentabile. Pentru rentabilizarea lor, în anul 1959 Sfatul Popular al Raionului Năsăud a alcătuit un plan de măsuri. Conform acestuia, morile comunale din Sângeorz-Băi trebuiau să lucreze în toate zilele. În zilele în care totuși morile nu funcționau, se efectua întreținerea utilajelor și reparații curente la mori. De asemenea, se prevedea înființarea pe lângă cele două mori comunale din Sângeorz-Băi a unor gospodării anexă cu câte un porc fiecare. Personalul care deservea cele două mori comunale urma să fie salarizat în funcție de realizările obținute în ceea ce privește producția și veniturile³.

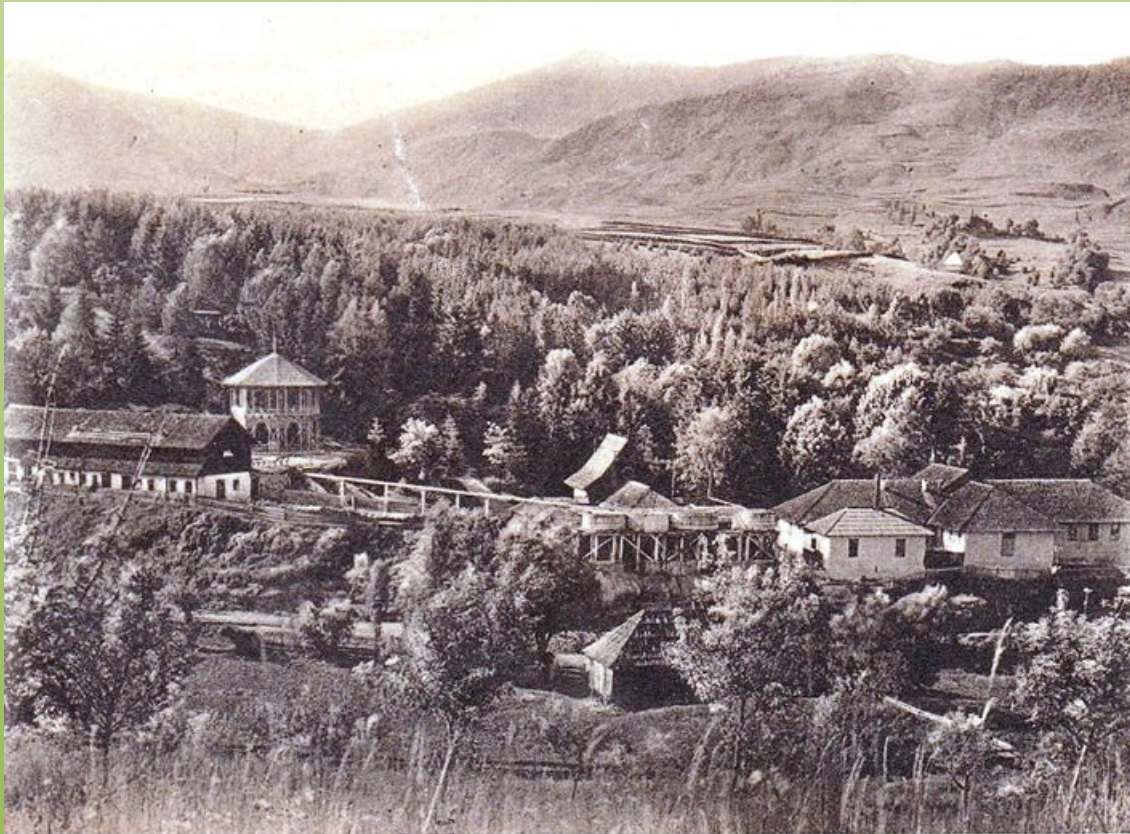
În anul 1960 morile particulare rămase au fost naționalizate, ele fiind apoi folosite un timp de către Stat. Se încheia astfel o etapă și începea alta, în care inițiativa privată a dispărut, iar întreprinzătorii au fost transformați în proletari care trebuiau să edifice comunismul.

Analiza evoluției morilor din Sângeorz-Băi ne arată că aici a existat o dezvoltare economică. Pentru a realiza această dezvoltare, trebuie să existe o mentalitate economică. Aceasta înseamnă valorificarea resurselor locale, investiții în capacități de producție care aduc profit și cumpărarea de la producătorii locali. La Sângeorz-Băi a existat o mentalitate economică, fapt ce s-a materializat prin construcția acestor mori, care au valorificat resursele locale, au fost capacități de producție profitabile și au dus la crearea unei mici burghezii a satelor.

¹ *Ibidem*, ff. 61, 63.

² *Idem*, dosar 13, f. 177.

³ SJANBN, fond *Sfatul Popular al comunei Sângeorz Băi*, dosar 351, ff. 38, 39.

Sângeorgiuul-Român Vedere generală — Totalansicht — Teljes látkép

RESTITUIRI

AMINTIRI, AMINTIRI...

GEORGE UZA*

În memoria fiului meu
Dan Alexandru Uza
 „Amintirea e singurul rai din care nu putem fi izgoniți”
 (Richter)

PARTEA a II-a

CRETA, PATRIA LUI EL GRECO ȘI KAZANTZAKIS

Mitologia antică și în special cea greacă mi-au plăcut întotdeauna, fiind expresia civilizației și culturii acestor popoare. Până în prezent n-am avut ocazia să vizitez locurile unde s-au născut aceste mituri. Ea s-a ivit recent, odată cu programarea celui de-al VIII-lea Simpozion Internațional pentru Studiul Magneziului la Heraklion, în Creta (5-9 octombrie 1997). Invitat împreună cu alți colegi, dr. Mariana Vlad și dr. Paul Porr, am trimis în rezumat comunicarea „Concentrația magneziului seric și eritrocitar la bolnavii cu angina pectorală instabilă”. În scurt timp, președintele congresului, prof. Teophanides, ne-a răspuns că studiul a fost acceptat și ne roagă să trimitem lucrarea în extenso pentru a putea fi publicată într-un volum și ne-a spus că ne așteaptă să o susținem.

Am plecat din Cluj cu un autoturism. Prima noapte am dormit în Timișoara la un cămin rezervat cadrelor didactice venite la specializare. A doua noapte am dormit în Grecia într-un sat situat imediat după granița greco-macedoneană la un mic hotel, se pare construit mai recent, foarte curat, cu terase, etc. Stăpânul hotelului, un grec mic de statură, mai grasuț, vesel, vorbăreț, știa nemțește și englezește și ne-a primit cu căldură. Cunoștea multe lucruri din istoria noastră. A doua zi dimineața ne-a trasat el pe hartă drumul mai scurt și totodată mai bogat în vestigii antice. Am ajuns la Pireu devreme, în jurul orei 15. Deși vaporul pleca la ora 19, noi ne-am îmbarcat pentru a ne odihni câteva ore înainte de părăsirea portului. Ne-am urcat pe prima punte, dorind să asistăm la manevrele de plecare. Din 10 în 10 minute se anunța prin radio că însoțitorii călătorilor să părăsească nava. Plecarea din port a fost marcată de un fluierat prelung la care au răspuns toate vapoarele din port. Am mâncat la cină doar o salată grecească cu mult ulei de măsline, în sală erau destul de puțini oaspeți, probabil din cauza prețurilor. Noaptea a fost liniștită. Se auzeau încet motoarele și se simțea un oarecare tremur. Nici unul dintre noi nu a avut rău de mare. Dimineața, la ora 6, am fost treziți prin radio, anunțându-ne că vaporul a ancorat la Heraklion. Vaporul care ne-a dus în Creta, numit King Minon, era foarte mare. Este destul să arăt că în el au încărcat peste 40 de tiruri, plus mașinile noastre și pasagerii. Cabinele de pe vas erau elegante, curate, cu bar, etc.

* Continuăm să publicăm și în acest număr din lucrarea *Amintiri, amintiri...*, apărută în Cluj-Napoca, Editura Napoca Star, 2001 (pp. 228-242). Mulțumim pe această cale nepotului autorului, Dan-George Uza, care și-a dat acordul pentru publicare.

GEORGE UZA

Ajunși la destinație, ne-am interesat unde este Rinella Beach, hotelul în care urma să se desfășoare congresul. De la un birou de turism am aflat că acesta se găsește la 15 km de Heraklion, pe marginea Mării Mediterane. L-am localizat foarte ușor; se distingea printre clădirile din jur fiind mai mare, cu parcuri, piscine, etc. Lângă Rinella Beach ne-am găsit și gazdă pe timpul congresului, la un preț convenabil, la hotelul Danai. Când am văzut scris pe firmă „Danai”, mi-am adus aminte de un vers învățat în liceu: „Timeo Danaos et dona ferentes” (Terne-te de greci chiar atunci când îți aduc daruri), pronunțat de marele preot Laocon în Eneida lui Virgiliu, îndemnând troienii să nu primească Calul Troian în cetate. Noi nu aveam de ce să ne temem decât de taxa de participare, prea mare pentru buzunarul nostru. Proprietarul hotelului vorbea curent limbile franceză, engleză și germană. Foarte amabil, a venit la primul dejun la masa noastră și ne-a explicat, pe harta Cretei, punctele turistice mai importante. În fiecare dimineață, într-un colț al sălii de mese mirosea a tămâie. Proprietarul ne-a spus că el se roagă dimineața la un mic altar și folosește tămâia. Avea frumoase cunoștințe de cultură generală și preda management la o școală ce pregătea viitorii stăpâni de hoteluri și restaurante. Era zi de duminică, când seara am participat la deschiderea congresului printr-un mic banchet, dat chiar la hotelul mai sus amintit. Am întâlnit vechi prieteni și cunoștințe de la alte congrese. În prima zi a congresului am mers la secretariat să ne înscriem. Taxa era foarte mare pentru noi. Am explicat președintelui că salariile noastre sunt mici și că ne-ar trebui cel puțin trei salarii pentru a achita taxa de participare. L-am rugat să ne facă o reducere. Ne-a amânat pentru a doua zi, să vadă ce încasări are și ne-a redus până la urmă prețul la jumătate.

Congresul a fost deschis de domnul prof. Teophil Teophanides, președintele întrunirii, printr-o scurtă cuvântare de bun venit. Același lucru l-a făcut și președintele Societății Internaționale pentru Studiul Magneziului, domnul prof. Durlach din Paris. Ședințele de comunicări s-au ținut atât înainte de masă, cât și după masă, în pauza dintre ședințe se lua masa și mergeam pe plaja Mării Mediterane, foarte apropiată de hotelul nostru. Pe plajă erau mulți străini din toată lumea. Femeile, multe dintre ele, erau foarte sumar costumate, â la Saint Tropez.

Programul s-a desfășurat într-o singură sală, cu toate că magneziul interesează toate specialitățile medicale, intervine în multiple mecanisme fiziopatologice, etc. Au fost prezentate câteva probleme noi, puțin cunoscute. Deosebit de importantă este punerea la punct a metodei de dozare a magneziului liber din sânge. Autorii americani și suedezi au arătat că 60% din magneziul sangvin este sub formă ionică, nelegată, și aceasta este partea activă biologică. Suedezii au arătat că între magneziul liber și lipoproteinele eterogene din sânge există o corelație inversă semnificativă. Prof. Altura din USA a prezentat un referat cu titlul „Rolul magneziului în aterogeneză”, în care a evidențiat cele mai noi cuceriri în domeniu. Același autor a prezentat un fapt inedit cu importanță practică: tratamentul migrenei, în special la femei, cu săruri de magneziu. Alte lucrări s-au ocupat de modificările magneziului seric prin tratamentul cu medicamente hipotensoare.

A doua zi, seara, s-a organizat un banchet, de data aceasta foarte reușit. S-au servit tot felul de aperitive, preparate culinare calde, etc. Vinul a fost la discreție, fiecare putând să servească sortimentul pe care-l dorea direct din butoaie. Toată seara s-a cântat numai muzică grecească, începând cu Zorba și altele. Dansul și veselie întreceau orice așteptări. În special femeile, când aud muzica lor, parcă sunt electrizate, sar de la mese, bat din palme, cântă. De obicei dansează în grup. Nici unul dintre noi n-a scăpat să nu fie antrenat în dansul lui Zorba. Organizatorii au prezentat și un program de dansuri populare din diferite regiuni ale Greciei.

AMINTIRI, AMINTIRI...

În zilele următoare s-au prezentat lucrări interesante privind corelațiile magneziului cu radicalii liberi acizi, terapia antioxidantă, comportarea magneziului în diverse boli cardiovasculare degenerative și inflamatorii, etc.

Congresul s-a încheiat cu o masă rotundă, unde s-a discutat metoda dozării magneziului ionic, electrodul senzitiv pentru acesta și importanța practică a metodei. În sfârșit, prof. Teophil Teophanides ne-a mulțumit pentru participare și ne-a invitat în curtea hotelului să imortalizăm momentul printr-o poză comună.

În câteva rânduri aș vrea să mă ocup de aspectul turistic al călătoriei făcută într-o țară veche, cu o cultură și istorie care, în mod sigur, interesează mai mult marele public. Având mașină la dispoziție, am înconjurat întreaga insulă. Am început cu Iraklionul, un oraș mare, capitala Cretei. Numele orașului vine de la cel al împăratului Heradius. El a adus Crucea lui Christos din Persia, luată de perși în primul război cu aceștia. Am vizitat muzeul arheologic, foarte bogat în obiecte, statui, fresce murale, majoritatea din cultura romană și minoică. În oraș rezistă mai bine vremii urmele ocupanților mai recentți, turcii și venețienii. Este impresionantă fortăreața de pe malul Mării Mediterane, întărită de venețieni. Loggia (Clubul casei nobiliare) și Palatul Ducal sunt alte edificii ce marchează epoca venețiană. Dintre bisericile vestite, am vizitat catedrala Sf. Minas, Sf. Ecaterina și o mică biserică la care se spune că a servit evanghelistul Matei. Mormântul lui Kazantzakis, laureat al premiului Nobel, simplu cu cruce de lemn la cap, l-am găsit pe fortăreața Martinengo.

Nu departe de Heraklion se găsește localitatea Cnossos. Arheologul britanic Arthur Evans a descoperit aici urmele unui mare palat ce se întindea pe o suprafață de 22.000 mp., construit cu 1900 de ani î.Ch. Palatul a fost ocupat și distrus în repetate rânduri. În 67 d.Ch. a fost ocupat de romani. În parte, zidurile au fost refăcute. Unii spun că frescele murale care se mai văd sunt originale.

Cele mai mari orașe ale Cretei se găsesc pe malul Mării Mediterane: Sf. Nicolae, Sitia, Ierapetra și altele, cu importante muzee arheologice. În drumul nostru am întâlnit bazilica Panaghia Kera (Mama Domnului), care adăpostește cele mai vestite fresce bizantine datate în secolul al XIII-lea. La Gorthy, capitala provinciei romane Cirenaica, s-a încheiat prima comunitate creștină din Creta în anul 65 d. Ch. Sf. Apostol Pavel a numit aici episcop pe Sf. Titus, cu misiunea de a converti întreaga Cretă. Aici a fost martirizat Sf. Titus și încă zece episcopi. Astăzi se văd urmele teatrului grec Acropolis, termele romane și Biserica Sf. Titus.

Am ținut mult să vizităm locurile unde a eșuat ambarcațiunea ce ducea pe Sf. Pavel la Roma. Locul se numește Kali Limena (țărături bune). El a stat aici o iarnă, până ce timpul le-a permis să continue călătoria.

Labirintul se spune că a fost distrus în timpul celui de-al doilea război mondial, fiind folosit ca depozit de muniții.

Creta are munți înalți, stâncoși. Culoarea lor cenușie îți dă impresia că s-a turnat cenușă peste ei. Vegetația este săracă, formată din arbuști și tufe izolate, care se întind tot mai mult, spre poale. În munți am văzut mori de vânt folosite altădată la scoaterea apei din fântâni. Multe sate și orașe sunt așezate pe dealuri, în terase. În munți am vizitat peștera unde se spune că s-a născut Zeus. Astfel, mama lui l-a ferit de tatăl său care i-a mâncat pe primii săi frați. La grotă se urcă pe jos sau călare pe măgari. Coborând la șes, se văd culturile de portocali, măslini, etc. Am avut ghinionul că portocalele nu se coc decât în ianuarie-februarie.

De-a lungul litoralului Mării Mediterane am trecut prin nenumărate stațiuni balneare cu plaje, restaurante, grădini, etc. Noaptea, luminile multicolore în reclame și vaporașele ce staționează sau sunt în croazieră pe mare îți oferă un tablou de neuitat.

GEORGE UZA

În drum spre casă am trecut prin Atena și am vizitat Oracolul din Delfi și Meteora. Oracolul din Delfi, pe la care au trecut multe și mari personalități din antichitate, este așezat pe dealuri stâncoase. Aici se povestește că Appolon cu pletele de aur, fiul lui Zeus, a ucis balaurul Phyton. Pe locul unde l-a îngropat se află orașul Delfi. Appolon a pus aici temeliea unui altar și a unui oracol care să profetească oamenilor voința lui Zeus. Phythia, înainte de a profeti, se spăla pentru purificare în fântâna Kastilina. Multă lume bea apă din izvorul care se varsă în această fântână. La Delfi se țin aproape anual serbări la care se joacă drame vechi, se repetă ceremonia profeției, etc. Săpăturile arheologice au scos la lumină părți din templul lui Appolon, tezaurul zeitelor, un teatru, stadionul jocurilor sportive, etc.

Venind cu mașina pe autostradă, de departe se zăresc stâncile înalte pe care sunt clădite mănăstirile. Unele mănăstiri sunt cu totul izolate. Nu poți pătrunde decât cu un teleferic, destul de rudimentar, care atunci era defect. Am văzut cum erau aprovizionați călugării cu alimente, puse în coșuri și trase pe sârme. Am vizitat o expoziție de icoane pictate de monahii mănăstirilor.

Am remarcat multă lume peste tot, la toate obiectivele turistice, mulți străini din toate părțile lumii. Despre cultura greacă, cu eroii și zeitățile ei, copilul învață începând din clasele primare. Curiozitatea de a vedea locurile în care s-au născut aceste mituri apare mai târziu. Grecii știu să-și valorifice fiecare colț, fiecare mit, de unde și bogăția și bunăstarea lor.

Oriunde am mers, în diverse țări, am obișnuit să cumpăr mie amintiri, obiecte caracteristice zonei. Din Creta am cumpărat o farfurie pe care sunt pictați Orfeu cu lira și Euridike ținând în mâna dreaptă o cupă, pe un fond albastru din cobalt, și un mic vas pentru flori, pe care sunt pictate figuri în costume tipice grecești din vechea Elada.

Ne-am întors în țară pe același drum, cu amintiri imortalizate în zeci de diapozitive și fotografii făcute în locuri și momente diferite ale acestei minunate călătorii.

Este interesant că, sosind acasă, fiecare dintre cunoștințe aștepta un cadou cât de mic. Unii mi-o spuneau direct, alții mai pe ocolite. Făcând o socoteală cam cât m-ar fi costat aceste cadouri, am ajuns la concluzia că trebuia să cheltuiesc din buzunarul propriu în jur de 100 DM, fapt pe care nu mi-l puteam permite. Oamenii care n-au mai fost în străinătate, mai ales oamenii mai simpli, nu-și pot da seama de acest fapt și cu multă diplomație trebuie să le explic situația.

PRIN EUROPA, DE LA CLUJ LA EVIAN

Între 2 și 7 mai 1999 s-a desfășurat la Evian, în Franța, al X-lea Congres internațional pentru studiul microelementelor la om și animale (*Trace elements in man and animals*, prescurtat TEMA 10). Autorul este membru fondator al societății din anul 1965. Colectivul nostru, format din dr. Mariana Vlad, specialist în domeniul alimentației, dr. Paul Porr, specialist în Medicină internă și subsemnatul, s-a ocupat în ultimii 10 ani de studiul unor microelemente la animalele cu arteroscleroză experimentală și la bolnavii cu boli cardiovasculare, în special cu cardiopatie ischemică. Studiile noastre au fost publicate de-a lungul anilor în reviste de specialitate de mare circulație din USA, Germania, Franța, România. Astfel, am devenit cunoscuți celor mai mulți specialiști din țară și din străinătate.

Noi am luat cunoștință de acest congres de la organizatorii care ne-au invitat să prezentăm ultimele noastre cercetări nepublicate, într-un rezumat de o pagină. Lucrarea a fost trimisă cu trei luni înainte de data programării congresului pentru a putea fi inclusă într-un volum, alături de celelalte lucrări trimise din toată lumea. Prof. A. E. Favier de la

AMINTIRI, AMINTIRI...

Grenoble, președintele congresului, a cunoscut preocupările noastre din literatură și de la alte congrese la care am participat cu acest subiect.

În câteva cuvinte aș vrea să prezint ce sunt microelementele și ce rol au în fiziologia normală în apariția și dezvoltarea diverselor boli. Microelementele au fost puțin studiate până în prezent, deoarece n-au existat metode de dozare precise. Ele au putut fi determinate cantitativ numai după descoperirea spectrofometrului cu absorbție atomică și a metodei de activare cu neutroni. Microelementele se găsesc în toate organele omului și animalelor în cantități foarte mici, încât prof. Gr. Benetato de la Facultatea de Medicină din Cluj le-a numit infinitezimale chimice. Multe dintre microelemente participă la formarea unor enzime. Astfel, zincul participă la sinteza a peste 200 de enzime cu rol în respirație, digestie, contracția miocardului etc. În ultimii ani s-a conturat tot mai bine rolul lor în dezvoltarea unor boli, cum este seleniul și cuprul în bolile cardiovasculare, cromul în diabetul zaharat, etc. Rolul altor microelemente, cum este arsenul, aurul, molibdenul, plumbul, etc., este mai puțin studiat, mai puțin cunoscut. Diverse firme de medicamente încearcă să sintetizeze produse ce conțin microelemente și vitamine, cunoscute și la noi. În lucrările congresului se reflectau, în mare măsură, preocupările amintite.

Cercetările prezentate de noi s-au ocupat de comportarea cuprului și zincului în boli cu stress oxidativ prelungit, cum este cancerul cu diverse localizări: bolile cardiovasculare, diabet și ciroză hepatică. Folosind metode noi de dozare a zincului și cuprului și a unor enzime ce exprimă stressul oxidativ și a relațiilor dintre acestea, ne-am încadrat în ansamblul studiilor noi prezentate de autorii străini. Lucrarea a fost expusă în limba engleză de către dr. Paul Porr, însoțită de planșe și tabele demonstrative.

Este deosebit de interesant aspectul turistic al deplasării noastre, întrucât am traversat aproape toată Europa cu autoturismul. Am trecut prin Ungaria, Austria, nordul Italiei, Franța, și, cu vaporul, am traversat lacul Lemman în Elveția. Am parcurs până la Evian 2100 km. După ce am traversat Austria n-am mai fost întrebați de pașaport, întrucât intrasem în spațiul Shengen. În Austria am trecut prin Stiria, apoi Carintia cu cele două mari orașe, Graz și Klagenfurt. Ultimul oraș este înfrățit cu orașul Sibiu. În cea mai mare parte am parcurs distanțele pe autostrăzile ce trec prin numeroase tunele de 2-6 km lungime și viaducte înalte. Munții înalți ne înconjurau peste tot, acoperiți de zăpadă, ajungând până la 2600 m înălțime, din care coborau zgomotos în cascade apele cristaline ale Alpilor. În Austria se sărbătorea 1 Mai. Este obiceiul ca în fiecare localitate să se ridice cu această ocazie un trunchi de copac înalt ce are în vârf flori sau o coroană, numit copacul de mai. De pe șoselele județene am văzut sate tipice din Tirolul austriac. Casele, de obicei cu etaj, au obloane la ferestre, majoritatea vopsite în maro. Acoperișul întrece cu mult zidul caselor vopsite în alb pentru a acoperi „târnașurile” (balcoanele, terasele) de la etaj. Între case se întinde un covor de iarbă verde, foarte curat, fără garduri. Bisericele sunt caracteristice în Austria, având turnuri înalte, subțiri, vopsite în alb.

După un lung tunel am trecut pe nesimțite în Italia. Aspectul caselor la munte nu s-a schimbat. Eram la 1200 m altitudine. Am oprit pentru câteva minute pe marginea lacului Landro; aici eram la 1400 m altitudine. Pe o tablă era scris: „Proprietate privată; pescuitul interzis”. Am pornit din nou și am ajuns la 1500 m altitudine, la Cortina D’Ampezzo. Am ținut să mă fotografiez la intrarea în localitate, întrucât aici a luptat unchiul meu, Iustin Sohorca, în primul război mondial, fiind înrolat în armata austriacă. Moștenesc de la el o fotografie panoramică de la Cortina D’Ampezzo pe care am comparat-o cu ce se vede astăzi. În afară de o bisericuța albă și de munții înalți, n-am găsit alte asemănări. Au apărut noi case, șosele, etc. De la Cortina D’Ampezzo coborâm pe Vale di Cadore. Primul oraș

GEORGE UZA

mare prin care am trecut a fost Trento, așezat între munții înalți, stâncoși. Abia am găsit drumul spre Riva di Garda, întrucât se făceau reparații de șosele, cu devieri laterale. Am călătorit pe malul stâng al lacului Garda, la o temperatură de 27° C. În continuare am trecut pe lângă Milano și Torino. Am poposit o noapte într-un sat italian numit Bussoleno. La șes, casele de la sate sunt lipite una de alta, cu ferestrele mai înalte, dar mai înguste, cu obloane mai vechi sau mai noi, vopsite în gri, majoritatea închise. În 2 mai dimineața, la ora 8, am reluat călătoria spre tunelul Frejus, care străbate Alpii. N-am putut trece prin tunelul de la Brenero întrucât se lucra la repunerea lui în circulație după un recent accident. Tunelul Frejus are o lungime de 13 km. După tunel apare primul sat francez numit Bodane. De aici, trecând prin Aberville și pe lângă Chamonix, am ajuns la ora prânzului la Evian.

Ne-am înscris la congres, am ridicat mapa cu documentele congresului, apoi am mers să ne instalăm la hotel, nu departe de sala congreselor. Hotelurile erau mici case de vacanță, foarte cochete, așezate pe marginea lacului Lemman. După prima zi a congresului, primarul orașului a oferit un cocktail în saloanele palatului congreselor. A treia zi după începerea congresului, organizatorii ne-au dus cu vaporul pe lacul Lemman, la castelul Chillon, în Elveția. Pe vapor au oferit masa de prânz. La debarcare în Elveția, căpitanul vaporului ne-a auzit vorbind românește și ne-a oprit, spunându-ne că este din Constanța și că locuiește de 20 de ani în Elveția. Am vizitat castelul Chillon, ce datează de pe vremea romanilor, bineînțeles cu refaceri ulterioare, apoi ne-am reîntors la Evian, trecând pe lângă orașele Montreaux și Lausanne. După ultima zi a congresului, Societatea de ape minerale din Evian a oferit o cină la Cazinoul din Evian, unde ne-au prezentat un program de cabaret.

Am părăsit Evianul la 7 mai 1999, la amiază, plecând spre țară. Am trecut din nou prin tunelul Frejus și apoi ne-am îndreptat spre Tarvizio, pe unde am trecut în Austria. Am dormit o noapte în orașul italian Alexandria și ultima noapte într-un sat în Austria. Am sosit acasă duminică, 9 mai 1999 seara, tocmai când se televiza plecarea Papei Ioan Paul al II-lea.

DIN NOU ÎN GERMANIA LA JENA

În 3 și 4 decembrie 1999 am participat la al XIX-lea Simpozion german privind importanța macro și microelementelor în biologie. Manifestarea științifică s-a ținut la Universitatea „Friedrich Schiller” din Jena, unde este o veche tradiție în acest domeniu, fiind, prezidată de profesorul Manfred Anke.

Am plecat din Cluj-Napoca la data de 1 decembrie 1999 împreună cu dr. P. Porr și dr. Mariana Vlad cu un autoturism Volkswagen. După ce am traversat Ungaria, am trecut în spațiul Shenghen - Austria. De aici încolo n-au mai fost controale vamale. Se însera când am ajuns la Viena. Am trecut prin periferia orașului, pe o stradă de câțiva km luminată „a giorno”, probabil o centură a orașului. Probabil pe una din aleile acestea R. Strauss, stimulat de ritmul dat de galopul cailor, a compus vestitul vals. Mai departe am trecut pe lângă orașul St. Polten, capitala Austriei inferioare. De departe, de pe autostradă, se zărea mănăstirea Milk, viu luminată. Am traversat orașul Linz și ne-am oprit pentru o noapte la un prieten al dr. P. Porr, originar din Vermeș, de lângă Bistrița. Nu știa românește deoarece a plecat din țară cu părinții la 2-3 ani. La gazda noastră l-am întâlnit pe fostul președinte al sașilor din Transilvania, un om în vârstă, dar foarte vii. El ne-a povestit că orașul Linz s-a dezvoltat în primul rând datorită navigației pe Dunăre. Până aici puteau veni vapoarele de mare tonaj și aici se descărcau pe vase mai mici pentru a-și putea continua transportul mărfurilor. În al doilea rând, la Linz este cel mai mare combinat siderurgic din Austria care produce, spunea el, cel mai bun oțel din Europa. Satul Traun este astăzi un orașel de 40.000

AMINTIRI, AMINTIRI...

de locuitori. Localnicii au venit și au întemeiat acest orașel după al doilea război mondial, din diverse părți: Transilvania, Banat, Regiunea Sudeților, etc.

A doua zi am plecat mai departe, spre granița Germaniei. Era o zi frumoasă, aș putea spune de primăvară. Pe șoselele din Germania am întâlnit destul de frecvent tiruri din România, fapt ce ne bucura. Am traversat de mai multe ori Dunărea. În jurul amiezii am trecut pe lângă orașul Bayroita, unde a trăit și compozitorul Richard Wagner. Nu se mai cunoaște granița dintre RDG și RFG; se văd doar turnurile de observație ale RDG-ului. Am sosit la Jena în jurul orei 13. După ce ne-am instalat la hotelul rezervat, am făcut un tur prin centrul orașului, ca să recunoaștem clădirea Universității unde era programat simpozionul. Dintre toate clădirile se remarcă vestita uzină Zeiss, unde se fabrică cunoscutele lentile. Clădirea este un turn rotund cu 26 de etaje.

A doua zi, la ora 12, ne-am prezentat la Universitatea „Friedrich Schiller”, pentru a îndeplini formele de înscriere. Jena este un oraș din fosta RDG și probabil că organizatorii au cunoscut posibilitățile financiare ale invitaților din țările fostului bloc comunist, fapt pentru care au fixat taxa de participare la 1/3 din cea plătită de apuseni. Spre deosebire de alte congrese și simpozioane, organizatorii au editat un volum de 185 de pagini cu toate lucrările în extenso. De obicei la astfel de manifestări științifice, la data începerii ei se editează doar un volum cu rezumate și lucrările în extenso se tipăresc la câteva luni sau un an după încheierea manifestării. Simpozionul a fost deschis de președinte prin câteva cuvinte de bun venit, după care s-a trecut la desfășurarea programului. În prima zi s-au prezentat lucrări și referate cu caracter general. Mi-a atras atenția lucrarea unui cercetător din Frankfurt, care s-a ocupat de structura apelor din oraș. La începutul prezentării a proiectat o planșă cu două sticle vechi de sifon pe care scria „Limonada Hebe”. În pauză l-am întrebat ce semnificație are acest nume. Mi-a spus că nu știe și că el le-a luat dintr-o carte. Eu i-am spus că la noi în țară există o stațiune cu apă minerală numită Hebe. N-am putut stabili vreo legătură dintre cele două denumiri. A doua zi, lucrările simpozionului au continuat pe două secții: studiul microelementelor la om și animale și studiul microelementelor la plante. Noi am prezentat în prima secție lucrarea: „Concentrația Ca, Mg, Fe, Cu, Zn, Li, Mn și Cr în unele alimente din Transilvania (România)”. După terminarea programului din prima zi s-a dat în aula Universității un concert de pian (Beethoven, Brahms și Chopin) de către soția unui participant la simpozion, profesoară la Conservatorul de muzică din Atena și în același timp profesoară de biochimie la Facultatea de Medicină din Atena. A fost prelung aplaudată de participanți. Simpozionul s-a încheiat la ora 14, cu prezentarea concluziilor de către președinte.

După încheierea simpozionului am plecat spre Bad Kissingen, un oraș la aproximativ 130 km de Jena, unde dr. Paul Porr a fost invitat să susțină o conferință despre minoritățile conlocuitoare din țara noastră. Noi am fost găzduiți timp de trei zile la o veche cunoștință a dr. P. Porr, într-un oraș numit Hammelburg. Domnul Zeidler și soția lui Lise, gazda noastră, ne-au primit foarte prietenoși cu multă ospitalitate. Pentru mine cel puțin, era o premieră vizita în casa unui bavarez. Casa lor a fost construită în ultimii 30 de ani. La subsolul casei aveau mobilă veche, bavareză, din anul 1846, asemănătoare cu cea a sașilor din jurul Bistriței și o frumoasă colecție de coarne de țap. Domnul Zeidler, îndrăgostit de natură, a contribuit mult la ecologizarea regiunii Rohn. În una din camerele de la subsolul clădirii, pe un covoraș scria în limba germană „Protecția naturii păstrează viața”. Familia Zeidler a vizitat România de mai multe ori, în grup. Ei doresc să revină în această vară. Au văzut multe mănăstiri din Moldova și Ardeal și Cimitirul Vesel de la Săpânța.

GEORGE UZA

A doua zi ne-am dus cu mașina proprie în ținutul Rohn, în care nu există industrie și care este sub protecția UNESCO. Primul obiectiv vizitat a fost castelul Saaleck, cu turn de apărare, din vârful căruia se poate vedea aproape întreaga regiune. Castelul a fost construit în jurul anilor 1600. În prezent, în acesta este un hotel despre care se spune ca este foarte scump. Nu departe de acesta este Centrul de Informare Ecologică, unde ne-au prezentat diapozitive cu cele mai importante realizări. În acest centru, necunoscut de noi în alte țări, sunt expuse produsele țăranilor din regiune, plantele ce cresc în acest loc, începând cu diferitele frunze, fructe, etc. Pe un panou erau desenate plantele și fructele respective; apăsând pe un buton, puteai obține mirosul acestora. Întreținerea centrului se face din banii obținuți din vânzările produselor și din taxele plătite de vizitatori.

Prin Hammelburg trece un râu numit Saale, apă de munte foarte bogată în păștrăvi și lipani. Apa este arendată unei persoane sau unui grup de persoane care au obligația de a o păzi și de a o popula cu puiet.

Masa și cina am luat-o la vestitele Gasthof-uri, care sunt mici restaurante la sate sau la orașe, sau așezate de-a lungul șoselelor, în care serveau mâncăruri și vinuri locale. Nu mai vorbesc de berea germană, vestită în toată lumea. Într-un Gasthof din orașelul Ladungen am văzut servirea berii într-un recipient de 3 l., din care beau mai multe persoane de la masă prin țevi separate. În fiecare Gasthof se păstrează lucruri foarte vechi, expuse în fiecare încăpere, cum sunt pahare, sticle etc., din care s-a servit berea timp de sute de ani. Cele mai multe din Gasthof-uri și-au păstrat structura veche, cu uși masive de piatră, ferestre mai mici, etc., toate întreținute foarte curat, mobilă veche, văzută și în casele sașilor de la noi. În sălile Gasthof-urilor servesc bavareze în costume diferite, unele cu rochii lungi de culoare gris sau roșie punctate cu negru, altele în bluze albe cu fuste de diferite culori, etc. Cu o zi înainte de plecarea spre casă am vizitat orașul Wiirzburg. La intrarea în palatul rezidențial se găsește cea mai mare frescă din Europa, făcută de un pictor italian. Am luat masa de prânz la un Gasthof din subsolul primăriei vechi de 750 de ani.

În ultima seară petrecută aici ne-au deplasat cu mașina la Bad Kissingen, unde dr. P. Porr a ținut conferința amintită, la un mare hotel în care era clubul societății care l-a invitat. Mulți dintre membrii clubului care cunoșteau România au venit cu ajutoare și doresc să revină, mai ales în Transilvania și Moldova. Ei spun că România este cea mai interesantă țară din estul Europei.

Deși mai erau 20 de zile până la Crăciun, se făceau mari pregătiri peste tot. Orașele și satele erau luminate de mii de becuri și beculețe așezate de-a lungul străzilor, pe case, în arbori, etc. Fiecare cetățean își împodobește casa după posibilități. În marile magazine din orașe se vindeau tot felul de mărfuri și cadouri de Crăciun. Acestea se găseau și în tarabele de pe străzi și piețe, în unele orașe, spre seară, cântau fanfare, în marile magazine se dădeau concerte corale. Apropierea mării sărbători se simțea peste tot.

A doua zi după conferința dr. P. Porr am plecat spre casă. Am parcurs 1388 km fără pauză.

Sfârșit

L'ENSEMBLE FOLKLORIQUE
"PAUNITZA" - LA PAONNE -
SÎNGEORZ-BĂI • ROMANIE •

TRADIȚII

Trebuie să-i învățăm pe sângeorzeni să iasă din casă, să-i apropiem de actul cultural. Vom avea, după 30 de ani, stagione de teatru, concerte, lansări de carte

Florin Hodoroga,

manager Centrul Cultural Sângeorz-Băi:

Reporter: - Dacă până acum vorbeam despre Casa de Cultură Sângeorz-Băi, acum avem Centrul Cultural „Justin Sohorca”, o instituție reabilitată, cu o altă înfățișare. Vreau să ne prezentați un scurt istoric al Casei de Cultură din Sângeorz-Băi. De câți ani sunteți la Casa de Cultură?

Florin Hodoroga: - De foarte mult timp. Am început ca și dansator al Ansamblului „Păunița” încă din clasa a V-a, și am activat la acest ansamblu până când am devenit angajatul Casei de Cultură. Chiar și în timpul facultății veneam acasă la repetiții, la spectacole. După terminarea facultății, în 2002, am ajuns să predau la Liceul Teoretic „Solomon Haliță” și la Școala Gimnazială „Artemiu Publiu Alexi”, până în anul 2005. Chiar și în această perioadă am activat la acest ansamblu. Din anul 2006 am devenit angajatul Casei de Cultură Sângeorz-Băi, ca și coregraf, iar după un an și jumătate am devenit director al acestei instituții.

Reporter: - Sunt mai bine de 10 ani de când conduceți această instituție.

Florin Hodoroga: - Chiar în această lună am împlinit 12 ani de activitate.

Reporter: - Cum a trecut acest timp, de la preluarea acestei instituții?

Florin Hodoroga: - Foarte repede, deși a fost o perioadă destul de lungă, dar cu foarte multe evenimente pozitive, dar și negative, cu foarte multă muncă, în primul rând atât ca și coregraf, dar și manager. Am lucrat cu foarte mulți oameni, pregătit multe generații de elevi, care s-au cunoscut aici și ulterior au devenit soț-soție. A fost o perioadă grea, dar pentru mine a fost o perioadă de cunoaștere și de învățare. Îmi amintesc cu drag de acea perioadă, pentru că lucrat cu nea Ionică Moldovan, nea Ilie Poleac, cum îmi place mie să-i spun, am avut colegi și profesori, care chiar dacă au lucrat cu jumătate de normă, cum ar fi Dinu Bădescu, Alina Petri, educatoarea Paraschiva Siminic, am lucrat foarte bine. Am fost o echipă frumoasă. Ulterior această clădire a intrat în reabilitare și am făcut o scurtă pauză de trei ani, în care ne-am mutat, temporar, într-o clădire unde nu am prea putut organiza acțiuni culturale. Foarte multe activități au fost organizate în aer liber, dar am învățat multe și în această perioadă. Iată că, acum suntem într-un sediu nou și pot să spun că o luăm de la zero. Încă nu avem toate dotările necesare pentru un Centru Cultural, pentru că în proiectul de reabilitare dotarea a fost minimă. Din păcate definitivarea proiectului durează foarte mult. Proiectul a fost depus în 2009, iar noi am intrat în Casa de Cultură în toamna lui 2017.

Reporter: - Fața instituției s-a schimba în bine. Este un adevărat Centru Cultural. Chiar și în această perioadă, Ansamblul „Păunița” a fost prezent la foarte multe evenimente și a cam cules laurii festivalurilor la care a fost prezent. Te felicit pentru faptul că ești un coregraf energic și vii cu propria viziune, lucru care, din păcate, se întâmplă din ce în ce mai rar. Foarte mulți dintre coregrafii județului au preluat coreografiile domnului Corneliu Botoș, și bine au făcut, dar trebuie să venim și cu propria viziune. Ansamblul „Păunița” s-a remarcat prin autenticitate, prin frumusețe. Ai avut norocul să ai și

Trebuie să-i învățăm pe sângeorzeni să iasă din casă, să-i apropiem de actul cultural. Vom avea, după 30 de ani, stagiune de teatru, concerte, lansări de carte

Taraful tradițional alături de tine, cu voci foarte bune, și amintesc aici pe cadrele noastre militare de acum, surorile Hoza, care au impresionat mereu publicul.

Odată cu inaugurarea noului Centru Cultural, viața culturală din Sângeorz-Băi a căpătat o altă formă. Cum este structurat noul centru? Biblioteca se regăsește tot în cadrul Casei de Cultură?

Florin Hodoroga: - Pot să spun că la actualele cerințe spațiul este destul de limitat. Pe lângă cele trei săli de spectacole –pe care le-am personalizat: Sala de spectacole și concerte „Siminic Filimon”, prin care vrem să păstrăm în memorie numele celui care a fost prim solist la Opera din Iași și Cetățean de Onoare al orașului, Sala de conferințe „Laurențiu Oanea”, după marele notar născut la Sângeorz-Băi, care a semnat, acum 100 de ani, actul Unirii, iar Sala de repetiții a fost denumită după regretatul profesor de muzică și dirijor al Ansamblului „Păunița”, Larion Todică, care a activat și la Bistrița, în Ansamblul „Cununa” de la Palatul Culturii, un om deosebit, care mi-a fost și profesor. Mai avem sus o cameră, un birou unde am primit un pian donat de la doamna profesoară, dr. Modola, un pian valoros, pe care a cântat și Sigismund Toduță, iar profesorul Ioan Pop ne-a dat și o pianină electrică pe care studiază elevii cu profesoara Daniela Clapa, profesoară de muzică, referentul nostru muzical, care face, împreună cu elevii, cursuri de pian, clape, chitară, canto. Dar vom încerca să închegăm și o grupă de teatru.

Mai avem patru birouri, două spații la parter unde va reveni Biblioteca Orășenească, deși am avea nevoie și noi de un spațiu mai vast, pentru a putea desfășura activități specifice, ca la Bistrița. Deocamdată este suficient pentru un nou început cultural. Pot să spun că la Sângeorz-Băi n-am mai avut o piesă de teatru de vreo 30 de ani. Îmi amintesc că în copilărie, la Casa de Cultură, am văzut foarte mulți artiști: Angela Similea, Jean Constantin, până și Festivalul „Mărul de Aur” se ținea la Sângeorz-Băi. Activitățile culturale se organizau la Muzeul de Artă Comparată, unde vine lume deosebită, atât din țară, cât și din străinătate. Toți cei care trec pe acolo rămân cu impresii frumoase.

Recent, am avut acțiuni culturale și la Centrul de Tineret Ortodox „Ioan Bunea”, cu ajutorul părintelui Paul Gavriiloaie, care ne-a ajutat foarte mult, inclusiv cu cazarea și masa participanților la Festivalul de Folclor pentru copii și tineri.

Am adus două piese de teatru, și pot să spun că lumea a fost încântată. „Dragoste cu năbădăi”, cu Sorin Misirianțu, în luna februarie, iar săptămâna trecută a fost o piesă extraordinară în interpretarea lui Sorin Misirianțu și Ioan Isaiu, „Amantul înșelat”. Tot cu ajutorul părintelui Paul Gavriiloaie am luat legătura cu doamna Camelia Hâncu, un regizor cu care vom colabora. Luna viitoare va veni cu o piesă de teatru cu actorii Elena Ivanca, Ioan Isaiu, cu o piesă din folclorul moșilor din Munții Apuseni. De asemenea, am avut Teatrul pentru copii din Cluj cu „Fram, ursul polar”, care a avut mare succes, dar și lansarea de carte a domnului Grigore Cartianu. Vineri, începând cu ora 13, vom avea o nouă lansare de carte.

Vrem să organizăm, în colaborare cu Liceul „Solomon Haliță”, un eveniment lunar, începând cu luna martie, cu personalitățile sângeorzene care și-au adus aportul la realizarea Marii Uniri. Vom începe cu Iustin Sohorca, invitat fiind domnul Alexandru Dărăban.

Reporter: - Taraful tradițional este unic în felul de interpretate, care a făcut cinste orașului și țării. A cutreierat țara, dar a fost și în străinătate, de unde s-a întors cu premii importante. Ce face „Taraful” acum?

Florin Hodoroga: - Taraful tradițional este sinonim cu Sângeorz-Băi, este un brand al orașului. Din orașul nostru au fost foarte mulți instrumentiști, care au acoperit tot nordul județului la nunți. La noi, au fost și sunt încă foarte mulți instrumentiști tradiționali. În anul 2002 a renăscut cumva acest taraf tradițional. În acel an am fost la un concurs național al tarafurilor din Mamaia, unde Ionică Moldovan și frații Petre și Sorin Adam au luat marele premiu, câștigând foarte mulți bani, concurs care a avut un juriu renumit, doamna Comișel, fiind prezentați de doamna Mărioara Murărescu. La acest concurs au participat tarafuri puternice din Moldova, taraful din Hunedoara, dar pe ei nu i-a văzut nimeni niciodată. Cu sprijinul domnului Nicolae Gălățean și al dirijorului Ștefan Cigu am ajuns la acest festival. Pot să spun că de la domnul Gălățean, am învățat foarte mult, la fel și de la domnul Ioan Simionca, de la Bistrița. Au fost unici, cu opinci, cu cămăși albe și pantaloni albi, cu pălării. De atunci au fost invitați la foarte multe spectacole. Inclusiv domnul Grigore Leșe ne-a invitat

Trebuie să-i învățăm pe sângeorzeni să iasă din casă, să-i apropiem de actul cultural. Vom avea, după 30 de ani, stagiune de teatru, concerte, lansări de carte

la spectacole în București, cu Ionică Moldovan, Petre Adam și Ilie Poleac. Ionică Moldovan fiind primaș, Dănuț Gabor Poleac, care a luat a doua oară Marele Premiu din nou, la Gherla. La vioară mai cântă și Ilie Poleac. Sunt familii întregi care cântă. Sunt în taraf și mulți „contralăi”, care cântă atât pe braci, pe contră, cât și pe contrabas, gordună, cum spunem noi, Petrică Adam, Sorin Adam, Petre Adam, bunicul celor doi, mai sunt Ioan Moldovan II, foarte mulți. Peste tot am luat premii foarte importante.

Am fost la prima ediție a Festivalului de Tarafuri și Fanfare la Muzeul Satului, organizat de Editura Intact, unde ne-a văzut Grigore Leșe și de atunci ne-a chemat la Sibiu, la Iași, la Suceava, profesorul Dejeu a venit și a înregistrat taraful, care acum se luptă să introducă taraful tradițional în UNESCO. Centrul Creației și Conservării Naționale Cluj, prin profesorul Mircea Câmpeanu, a făcut un CD cu taraful tradițional, la care primaș a fost Dani și Ilie Poleac, o înregistrare foarte bună. Pot spune că sunt un brand, cu melodii tradiționale unice. Atunci când ei cântă parcă vezi scene din „Ion”, din opera lui Liviu Rebreanu, Coșbuc. Sunt niște oameni extraordinari.

Reporter: - Să vorbim puțin și despre Ansamblul „Păunița”, care, de asemenea, este o mândrie pentru Sângeorz-Băi.

Florin Hodoroga: - Pentru mine este o cinste și o onoare că sunt coregraful acestui ansamblu. Niciodată nu am crezut că voi conduce acest ansamblu. Am lucrat și la alte instituții, am primit oferte să vin la Bistrița, dar mi-a fost greu să plec din Sângeorz-Băi. Îmi iubesc localitatea, este liniște. Turiștii care vin aici vin să caute liniște, nu doar pentru apele minerale.

Acest ansamblu s-a înființat în anul 1971, la inițiativa autorităților de la Bistrița, în frunte cu Corneliu Botoș. S-a stabilit atunci un repertoriu național. Ansamblul a primit această denumire la prima ieșire din țară, la un festival internațional din Franța, în 1971. Au urmat și alte festivaluri internaționale, cum ar fi Aroma Turcia în 1974, Emiratele Arabe în 1979. La Căminul Cultural exista o formație de dansuri, condus de profesorul Ilișiu Vasile, care era director când am ajuns eu ca și coregraf, în 2006. Foarte mulți ani a fost coregraf domnul Maxim Petri, care a fost coregraful meu, care și acum mă ajută, pregătim împreună spectacolul de Paști. Am strâns generația 80, 90, care vin cu drag la repetiții. Ne întâlnim o dată pe săptămână și pregătim un moment coregrafic foarte frumos. Am avut și un spectacol inaugural în 10 decembrie, unde, de asemenea, domnul coregraf Maxim Petri m-a ajutat foarte mult.

Ansamblul a avut pe tot parcursul o activitate foarte bogată, cu câte o lună de reprezentații și spectacole la Neptun, la fiecare serie de turiști prezentau spectacole la Hotelul Hebe, în parc, au avut spectacole în Polonia, Turcia, Bulgaria, Letonia, dar și în țară, la diferite spectacole, concursuri și festivaluri.

În anul 2007 am ajuns în Portugalia, fiind prima mea ieșire ca și coregraf în afara țării, dar primul spectacol, ca și coregraf, în țară, l-am avut la „Sâmbra oilor” la Ilva Mare. Aveam foarte mulți copii mici – 20 de perechi, mari, vreo 15 perechi. Nu aveam cu ce să mergem. Am închiriat un autobuz și i-am urcat pe toți, copiii, părinți, toți. Șoferul mi-a spus să urcăm „câți intră”. Țin minte că lumea se uita cum coboară atâta lume din mașină. A fost primul meu spectacol. Am mai fost în Grecia, Polonia, la Zakopane, unde iarăși taraful a avut mare succes, pe Litoral.

Reporter: - Ce părere aveți de faptul că în ultima perioadă vi s-au cam împrumutat „Păunițele” și de alții?

Florin Hodoroga: - Cum să vă spun, eu dacă aduc un costum din altă zonă, și îl pun în spectacol coregrafic, trebuie să fac un dans din zona respectivă. Păunițele s-ar putea purta dacă faci, de exemplu, un obicei de nuntă din Sângeorz. Am găsit chiar, într-un almanah vechi, în care scrie că: „Știați că în localitatea Sângeorz-Băi se poartă o podoabă capitală numită „Păunițe”, purtate de domnișoarele de onoare, care se chemau „chemătoare” sau „druște”? Și trebuie să specifici acest lucru. Dar mie nu-mi place să critic. N-aș avea curajul să apar pe scenă cu o podoabă ornamentală tradițională pe scenă fără să-și aibă locul acolo. Dacă ne uităm în arhiva Ansamblului „Păunița” și în arhiva lui Maxim Dumitraș veți vedea cum se poartă păunițele - perfect drepte. Trebuie să ai grijă să respecti costumul tradițional, indiferent din ce zonă provine. Pentru că trebuie să te reprezinte: în ce

Trebuie să-i învățăm pe sângeorzeni să iasă din casă, să-i apropiem de actul cultural. Vom avea, după 30 de ani, stagiune de teatru, concerte, lansări de carte

context îl porți, de ce-l porți, ce informații ai despre acel costum. Este important. Este o emblemă a Sângeorzului și nu va putea fi niciodată o emblemă a altei zone. Cum nu poți să te îmbraci în costum de căluș din Oltenia și să faci un călușar transilvan. Sau să faci un dans cu botă pentru că așa ți-a venit ție. Bota are o semnificație, e de origine pastorală. Trebuie să-i dai sens pe scenă acelui element.

Reporter: - Știu că ești foarte atent la felul în care apari pe scenă și te felicit pentru acest lucru.

Florin Hodoroga: - Da, este important pentru mine. Le spun și părinților să nu îmbrace copiii în acele haine kitch-oase, acele dantele cusute din plastic. Nu este OK. Dar pentru asta este nevoie de educație. De exemplu, pentru a participa la Hora Someșană, la care ești obligat să îmbraci haine tradiționale, sigur nu toți se îmbracă, dar mulți își cos haine pentru a merge la Hora Someșană. În aceste localități – Sângeorz-Băi, Maieru, lumea a început să facă nunți tradiționale, cu steag, să coase haine, e un lucru bun. O bunică a unei dansatoare, de vreo 6-7 ani, țese într-una pentru acel șorț din față, numită la noi „Mărunțica”.

Reporter: - Pornim de la tradiții, pentru că o parte din cei care au fost la Marea Unire erau îmbrăcați în costume populare, și așa s-a știut din ce zone provin. Pornind de aici, ajungem la anul Centenarului Marii Uniri. Ce pregătiți, la Sângeorz-Băi, pentru acest eveniment?

Florin Hodoroga: - Weekend-ul acesta urmează ca o delegație a Asociației Culturale Ginta Latină să participe la Nisporeni, la dezvelirea unei troițe de lemn pe care am comandat-o la meșterii populari din Bârsana, apoi vom merge la cel mai mare marș al unirii din Chișinău. De Ziua Eroilor, din mai, vrem să prezentăm un spectacol cu temă națională, iar în 1 decembrie să facem un spectacol comun cu Ansamblul „Moștenitorii” din Nisporeni. Eu am o propunere, care sper că va fi acceptată, ca în luna decembrie să putem dezveli bustul lui Laurențiu Oanea, pentru că în Sângeorz-Băi este un singur bust, cel al lui Solomon Haliță. Ar urma să avem și un bust al lui Artemie Publiu Alexi, în curtea Școlii Gimnaziale ce-i poartă numele. Trebuie să ne cinstim eroii locali, așa cum ne mândrim cu cei trei Cetățeni de Onoare din generația tânără, Ioana Nicolae, Dan Coman și Marin Malaicu Hondrari. Avem în fiecare an o tabără de literatură, vara fiind în stațiunea noastră și celebrul scriitor Mircea Cărtărescu, care s-a finalizat cu „Cartea Sângeorzului”. În aprilie va fi a doua ediție a acestei tabere, în orașul nostru poposind mari nume ale literaturii.

Reporter: - În acest an, continuă și evenimentele devenite tradiționale.

Florin Hodoroga: - La inițiativa domnului primar, în colaborare cu Asociația Crescătorilor de Taurine, continuăm sărbătoarea străbunilor „Măsura laptelui”, iar în toamnă vom reveni cu sărbătoarea „Alesul”, atunci când păstorii coboară din munte. Vor fi evenimente frumoase, cu concursuri pentru gospodari, dar și cu spectacole folclorice. În agenda noastră este și Festivalul de Folclor pentru Tineri „Păunița”, pe care dorim să-l extindem la nivel internațional. El va avea loc de Rusalii.

Reporter: - Cum vezi povestea Centrului Cultural din Sângeorz-Băi, după rebranduire?

Florin Hodoroga: - Nu este ușor, pentru că sunt pus într-o ipostază nouă. Trebuie să văd ce dorește publicul. Trebuie să-i învățăm pe sângeorzeni să iasă din casă, de la televizor și de pe rețelele mobile și cu ajutorul dascălilor și a preoților să apropiem elevii de actul cultural. Sper că vom auzi doar lucruri frumoase de Centrul Cultural Sângeorz-Băi.

Reporter: - Ce înseamnă să fii sângeorzan?

Florin Hodoroga: - Ca să-l parafrazez pe primarul nostru, sunt mândru că sunt sângeorzan. Sunt bucuros că m-am născut aici, că fac ce pot pentru orașul meu și că acest borcut a făcut oameni cunoscuți în domeniul culturii.

Reporter: - Mulțumesc pentru aceste informații pe care le-ați transmit cititorilor noștri și vă urăm succes în activitatea managerială*.

*<http://www.rasunetul.ro/florin-hodoroga-manager-centrul-cultural-sangeorz-bai-trebuie-sa-i-invatom-pe-sangeorzeni-sa-iasa>

La cât mai multe „Seri bune”!

ALEXANDRU DĂRĂBAN

De câțiva ani buni, sângeorzenii au televiziune locală. Cu un nume sugestiv, *Sângeorz TV*, emite în Sângeorz-Băi, dar și în alte localități din județ, putând fi recepționat și pe rețeaua de internet.

Sângeorz TV este o televiziune locală cu caracter generalist, care și-a început activitatea în 20 decembrie 2010. Cu o echipă tânără, formată atât din jurnaliști cu experiență, cât și din tineri ambițioși, *Sângeorz TV* se adresează unui public larg, cu un program variat, cu și despre sângeorzeni, dar și despre ceilalți locuitori din acea zonă.

Ceea ce m-a impresionat în mod plăcut a fost și este emisiunea de folclor „Seara bună!” realizată și prezentată de Silviu Albu, care - asta se vede -, iubește folclorul așa cum își iubește părinții, familia, așa cum tânjește după liniștea locurilor în care a copilărit, așa cum îl iubește și pe Dumnezeu: cu patos și cu dăruire.

„Seara bună!” este o emisiune pe care a clădit-o din bucăți din sufletul lui. Și-a dorit să câștige inimile telespectatorilor și a reușit, dovadă fiind atât audiența, cât și longevitatea. Nu a fost deloc ușor. De-a lungul anilor au existat voci care au spus că interesul pentru folclor ar fi scăzut și cred că una dintre marile realizări ale emisiunii este chiar aceasta: că a menținut treaz și constant acest interes. Pătrunzând în mileniul trei, folclorul încă ne reprezintă și ne unește, căci nu este doar un divertisment, cântecul a făcut întotdeauna parte din viața românului, de la naștere până la „marea trecere”.

În ultimul timp se vorbește tot mai mult despre faptul că folclorul nu mai este autentic. Se mai pot descoperi vedete de folclor autentic, mai este satul instituția morală de altădată? Da, cu siguranță, și este o mare bucurie pentru mine să văd niște locuri minunate, să descopăr în acest colț de țară oaze în care viața nu se abate de la preceptele morale și creștine și de la cuvântul de ordine lăsat din strămoși. E minunat să poți intra în casele acestor oameni, să fii primit cu sufletul deschis, să îți se vorbească de parcă ai fi un membru al familiei, un oaspete drag. Și sunt fericit atunci când îmi spun că, în fiecare seară după ce vin de la muncă sau fiind acasă, intru în casă, deschid internetul și privesc emisiunea „Seara bună!”.

E foarte important să crezi în ceea ce faci, în rostul tău pe lumea asta. Mi-aș dori să pot vedea realizate tot mai multe ediții ale acestei emisiuni.

Am credința că Dumnezeu îți va da puterea să continui și să mai poți sărbători alături de acest copil al tău de suflet, „Seara bună”, iar eu obișnuindu-mă să mă regăsesc, de multe ori cu gândul și inima, la Sângeorz-Băi, în Țara Năsăudului, unde este locul cel mai frumos din lume pentru mine.

La cât mai multe „Seri bune” domnule Silviu Albu!

La Paști

Prin pomi e ciripit și cânt,
Văzduhu-i plin de-un roșu soare,
Și salciile-n albă floare
E pace-n cer și pe pământ.
Răsufnul cald al primăverii
Adus-a zilele-nvierii.

Și cât e de frumos în sat!
Creștinii vin tăcuți din vale
Și doi de se-ntâlnesc în cale
Iși zic: Hristos a înviat!
Și râde-atâta sărbătoare
Din chipul lor cel ars de soare.

Și-un vânt de-abia clătinitor
Șoptește din văzduh cuvinte:
E glasul celor din morminte,
E zgomotul zburării lor!
Și pomii frunțile-și scoboară
Că Duhul Sfânt prin aer zboară.

E liniște. Și din altar
Cântarea-n stihuri repetate
Departa până-n văi străbate
Și clopotele cântă rar:
Ah, Doamne! Să le-auzi din vale
Cum râd a drag și plâng a jale!

Biserica, pe deal mai sus,
E plină astăzi de lumină,
Că-ntreaga lume este plină
De-același gând, din cer adus:
În fapta noastră ni e soartea
Și viața este tot, nu moartea.

Pe deal se suie-ncetișor
Neveste tinere și fete,
Bătrâni cu iarna vieții-n plete;
Și-ncet, în urma tuturor,
Vezi șovăind câte-o bătrână
Cu micul ei nepot de mână.

Ah, iar în minte mi-ai venit
Tu, mama micilor copile!
Eu știu că și-n aceste zile
Tu plângi pe-al tău copil dorit!
La zâmbet cerul azi ne cheamă
Sunt Paștile! Nu plânge, mamă!

George Coșbuc